

*ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ ПРИ
ВАРШАВСЬКІЙ ШКОЛІ ЕКОНОМІКИ
АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ No 2024.01*

**ПОНЯТТЯ ЕТНІЧНОГО КАПІТАЛУ:
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ
ТА МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ**

Томаш Шапіро¹ та Вікторія Гурочкіна²

2024

¹ SGH Варшавська школа економіки, Варшава, (Польща), tszapiro@sgh.waw.pl

² SGH Варшавська школа економіки та Зеленогурський Університет (Польща), Київський інститут бізнесу та технологій, Київ, (Україна), viktoriia.hurochkina@sgh.waw.pl, viktoriov2005@ukr.net

CSUkr – Аналітичні дослідження

Серія емпіричних та аналітичних наукових досліджень Центру українських студій Варшавської школи економіки (CSUkr SGH) документує наукові роботи співавторів із Польщі та інших країн. Метою досліджень є поєднання експертних знань із практичними рішеннями, заснованими на поглибленому розумінні сучасних соціально-економічних процесів. Зокрема, CSUkr SGH спрямовує свої зусилля на підтримку розвитку наукових зв'язків між Україною та Польщею у контексті відбудови України та її співпраці з країнами Європейського Союзу та іншими міжнародними партнерами. Тематика досліджень охоплює питання міграції, соціально-економічних змін, наукової співпраці та розвитку інновацій, а також інтеграції України до Європейського дослідницького простору. Обговорювані теми безпосередньо впливають на якість освіти, формування майбутніх лідерів та їхню готовність долати глобальні виклики. Центр CSUkr SGH запрошує до співпраці науковців, експертів, здобувачів вищої освіти та представників бізнесу, зацікавлених у розробці дослідницьких проєктів і їх практичному застосуванні, а також у обміні знаннями та розвитку наукової співпраці.

Seria empirycznych i analitycznych opracowań naukowych Centrum Studiów Ukraińskich w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie (CSUkr SGH) dokumentuje badania współpracowników w Polsce i poza jej granicami. Celem badań jest wiedza ekspercka i praktyczne rozwiązania budowane dzięki pogłębianiu rozumienia współczesnych procesów społeczno-ekonomicznych. W szczególności celem Centrum jest wspieranie rozwoju więzi naukowych pomiędzy Ukrainą i Polską w kontekście odbudowy Ukrainy i jej współpracy z krajami Unii Europejskiej i jej partnerami. Badania te dotyczą problemów migracji, zmian społeczno-ekonomicznych, współpracy naukowej oraz rozwoju innowacji, a także integracji Ukrainy z Europejską Przestrzenią Badawczą. Podejmowane tematy mają wpływ na jakość edukacji, kształtowanie przyszłych liderów oraz ich gotowość do sprostania globalnym wyzwaniom. Centrum CSUkr SGH zaprasza do współpracy badaniach, w wymianie wiedzy i naukowej współpracy naukowców, ekspertów, studentów oraz przedstawicieli gospodarki zainteresowanych rozwojem projektów badawczych i ich zastosowań.

The series of empirical and analytical scientific studies conducted by the Center for Ukrainian Studies at the Warsaw School of Economics (CSUkr SGH) documents research collaborations involving authors from Poland and other countries. The aim of these studies is to integrate expert knowledge with practical solutions, grounded in a deep understanding of contemporary socio-economic processes. Specifically, CSUkr SGH focuses its efforts on fostering the development of academic connections between Ukraine and Poland in the context of Ukraine's reconstruction and its cooperation with the European Union and other international partners. The research topics cover issues such as migration, socio-economic transformations, scientific cooperation, innovation development, and Ukraine's integration into the European Research Area. The discussed themes have a direct impact on the quality of education, the formation of future leaders, and their preparedness to address global challenges. The CSUkr SGH invites academics, experts, higher education students, and business representatives to collaborate on research projects, their practical applications, knowledge exchange, and the advancement of scientific partnerships.

ГРАФІЧНИЙ ДИЗАЙН

Анна Алтухова, Єлизавета Гудкова

Центр українських студій при Варшавській школі економіки

SGH Варшавська школа економіки

ПОНЯТТЯ ЕТНІЧНОГО КАПІТАЛУ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ

Томаш Шапіро, SGH Варшавська школа економіки, Варшава, (Польща).
Вікторія Гурочкіна, SGH Варшавська школа економіки,
Зеленогурський Університет (Польща),
Київський інститут бізнесу та технологій, Київ, (Україна).

АБСТРАКТ

Предметом дослідження є соціальні та економічні наслідки впливу міграційних процесів в контексті формування міграційної політики країн. На основі критичного огляду літератури було побудовано концептуальну модель для аналізу впливу етнічного капіталу на соціально-економічні процеси в приймаючих країнах і на Батьківщині мігрантів та біженців. Представлено теоретичний опис концепції етнічного капіталу. При аналізі поняття етнічного капіталу враховуються різні його типи, рівні, причинно-наслідкові зв'язки між структурними елементами. Систематизовано поведінкові аспекти результатів впливу етнічного капіталу з боку приймаючого населення та населення рідної країни для подальших цілей формування міграційної політики країн. Представлено теоретичний опис концепції етнічної економіки, особливості її функціонування. Авторами було деталізовано механізми впливу етнічного капіталу та представлено внутрішні поведінкові аспекти, їх вплив на соціальну згуртованість етнічних груп та економічну мобільність іммігрантів. У висновках теоретичного аналізу надано опис результатів впливу – ефектів, що формують підґрунтя для подальших рекомендацій щодо вдосконалення міграційної політики країн, у тому числі ефективної інтеграції етнічних груп у суспільство.

ЗМІСТ

1	Вступ.....	2
2	Етнічний капітал – концепція та огляд літератури.....	5
2.1	Поняття етнічного капіталу в літературі.....	5
2.2	Функціональна структура етнічного капіталу.....	14
2.3	Міграційна політика в контексті етнічного капіталу.....	19
2.4	Етнічний капітал - соціологічні аспекти.....	24
3	Етнічний капітал біженців – теорія (модель) та структура.....	27
3.1	Методологічні аспекти.....	28
3.2	Емпіричні аспекти.....	30
4	Висновки.....	44
5	Бібліографія.....	46
6	Резюме.....	51

1 Вступ

Метою дослідження стало ознайомлення з теоретичним описом складного комплексу механізмів впливу етнічного капіталу мігрантів та біженців на соціально-економічні процеси в приймаючих країнах та на Батьківщині. Особливості цих механізмів покладені в основу раціональних принципів і практик підтримки міжнародних інтеграційних процесів у сфері міграції. У дослідженні розглядалися економічні мігранти та воєнні біженці, а також механізми потенційного впливу їхнього етнічного капіталу на соціально-економічні процеси приймаючої країни та вплив на їх рідний край в контексті формування міграційних політик.

Побудова та існування Європейського Союзу ґрунтуються на принципах соціальної солідарності націй. Завдяки цій солідарності Європа долає важливі культурні, національні та економічні відмінності. Європа розробила інституційні інструменти, що ведуть до розвитку та розширення зони солідарності. Прикладами таких інструментів різного масштабу є інституційні програми та домовленості, такі як Європейський парламент, Рада Європейського Союзу, Європейська комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Європейська аудиторська палата, Європейська служба зовнішніх справ, Європейський економічний і соціальний комітет, Європейський комітет регіонів, Європейський інвестиційний банк, Європейський омбудсмен, Європейський інспектор із захисту даних, Європейський банк Реабілітація та розвиток (ЄБРР)³ у сфері фінансів, Європейський простір вищої освіти (ЕНЕА)⁴ та Європейський дослідницький простір (ERA)⁵ тощо. Також варто згадати про розширення дії загальних стандартів реєстрації статистичних даних

³ Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), міжнародна фінансова установа, має на меті підтримку переходу до ринкової економіки та підтримку розвитку приватного сектору та підприємництва.

⁴ Європейський освітній простір (ЄПВО) був створений у 2010 році в результаті Болонського процесу за ініціативи 49 країн з різними політичними, культурними та академічними традиціями, які створили інструментарій для спільних структурних реформ. Ця співпраця спрямована на підвищення мобільності робітників і студентів та сприяння працевлаштуванню, поєднане з турботою про повагу до національних ідентичностей, що становлять специфічну європейську ідентичність.

⁵ Європейський дослідницький простір (ERA) – система наукових та дослідницьких програм, що об'єднують наукові ресурси Європейського Союзу, створена у 2000 році. ERA фокусується на європейському співробітництві в галузі медичних, екологічних, промислових та соціально-економічних досліджень. Його метою є допомога та підвищення ефективності науково слабших країн через співпрацю, суть якої полягає у міцному зв'язку між дослідницькими програмами, вільному русі вчених та знань, широкому міжнародному співробітництві, прагненні до розбудови критично важливого потенціалу та конкурентоспроможності.

(Євростат) як аналітичної основи для створення спільних рішень проблем у місцевому чи європейському масштабі. Такі інституції систематично зміцнюють безперервний розвиток солідарності між країнами, які є членами Європейського Союзу, або країнами, що планують членство у ЄС.

Розумна політика інтеграції до ЄС вивела Європу на третє місце у світовій економіці, про це детальніше у дослідженні К. Розеноу (2009), але не захистила її від відцентрових сил впливу. Європа та весь світ стикнулись з викликами посиленої міграції, зокрема з воєнною. Міграція, яка існувала століттями, сьогодні є явищем безпрецедентних масштабів, яке порушує функціонування соціальних та економічних систем, в тому числі про це зазначає А. Мінаков (2022).

Європейська солідарність включає також інші форми взаємної підтримки між країнами ЄС та державами-членами, які зазвичай закріплені в основних ратифікованих парламентами конституційних документах або угодах. Однак завданням для ЄС залишається впровадження багатогранної солідарності та просування глобальної солідарності в різноманітному транснаціональному середовищі.

До недавнього часу пріоритетами Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)⁶ для стратегічного розвитку ЄС були відносини з країнами Азії та Туреччиною, дані з Інтернету⁷, а також підтримка Північної Африки⁸. У період з 2007 року до міграційної кризи в Європейському Союзі у 2015 році, дана сфера розширювалася через наслідки ескалації конфліктів в Афганістані та секторі Гази⁹, фактично 8,5 мільйона афганців мігрували через війну і стали біженцями від війни.

Про вибухові масштаби проблем міграції свідчать цифри. За останні сорок років кожен четвертий афганець був переміщений в середині країни або емігрував до країни через конфлікти, стихійні лиха, катастрофи та спричинені ними соціально-економічні проблеми. Експерти ООН оцінюють масштаби вимушеного переселення з Гази в результаті етнічних чисток у понад 1,9 мільйона палестинців (85% населення Гази).

⁶ Світові тренди вимушеного переселення у 2022 році <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2023-06/global-trends-report-2022.pdf>

⁷ Тумен С. (2023) Випадок сирійських біженців у Туреччині: успіхи, виклики та засвоєні уроки Довідковий документ до Звіту про світовий розвиток за 2023 рік: мігранти, біженці та суспільства <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/a007833298df4b9c3735602711dd9289-0050062023/original/WDR2023-Turkey-case-study-FORMATTED.pdf>

⁸ Повернення до Афганістану у 2017 році. Спільний підсумковий звіт МОМ та УВКБ ООН. 28 лютого 2018 Кабул, Афганістан. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/63077>

⁹ Гріттен Д. Новини Бі-Бі-Сі. Війна в Газі: майже 450 000 людей втекли з Рафаху за тиждень, - ООН <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-69008173>

Так, в Афганістані масштаби вимушеного переміщення значно перевищують масштаби переміщення в Палестині в 1948 році під час створення Держави Ізраїль¹⁰.

Ці міграції мали різні джерела, такі як економічні (у випадку Франції, Нідерландів, Німеччини та Італії) та військові (наприклад, Афганістан, Україна). Наслідки відсутності імміграційної політики, адаптованої до таких масштабів міграції, та різноманіття проблем стали особливо очевидними приблизно у 2015 році. Як наслідок, держави-члени ЄС зосередилися на зміні пріоритетів з метою підтримання цілісності Союзу та громадського порядку в країнах ЄС.

У прагматичному підході домінують пріоритети, пов'язані зі стійкістю Союзу як наднаціонального актора. Економічні міркування, міжнародні відносини та інші аспекти, хоч і залишалися важливими, вже не були єдиним пріоритетом.

У дослідженні представлено основи концепції етнічного капіталу як обставини, важливої для інтеграційних процесів у контексті міграції. У тексті дається визначення поняття етнічного капіталу, а потім збираються, оцінюються та синтезуються існуючі теорії та поняття, пов'язані з етнічним капіталом, з особливим акцентом на його просторові механізми та зміни в життєвому циклі міграції.

Дослідження складається з трьох частин. Після вступу перший розділ розкриває теоретичний огляд поняття етнічного капіталу та його вплив на соціально-економічні процеси. У цьому розділі аналізуються існуючі наукові підходи та моделі для пояснення ролі етнічного капіталу в контексті міграції. Зокрема, розглядаються різні аспекти, такі як культурний, соціальний, економічний та політичний капітал і те, як вони можуть вплинути на взаємодію між іммігрантами та приймаючою громадою. Розділ 2 характеризує поняття і властивості етнічного капіталу, розділ 3 систематизує елементи теоретичної моделі етнічного капіталу мігрантів та біженців, представляє структурні елементи механізмів впливу динаміки розширення етнічного капіталу на відносини з суспільством в приймаючій країні та їх впливу на суспільство рідної країни. Дослідження завершується заключними зауваженнями, бібліографією та рефератами англійською та польською мовами.

¹⁰ УВКПЛ (2023). Сектор Газа: експерти ООН закликають міжнародне співтовариство запобігти геноциду проти палестинського народу. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/11/gaza-un-experts-call-international-community-prevent-genocide-against>, дата звернення: 7.09.2024.

2 Етнічний капітал – концепція та огляд літератури

У цьому розділі, у підрозділі 2.1. подано концепцію та огляд літератури за напрямом дослідження етнічного капіталу. У підрозділі 2.2. розкрита характеристика етнічного капіталу в обсязі, необхідному для викладу матеріалу в подальшій частині роботи. Розглядалися еволюція змін етнічного капіталу в міграційних процесах, дослідження зв'язків між членами діаспори, включаючи родинні зв'язки та солідарність, проблеми культурних відносин, норм і характеристик (наприклад, професійних), а також структури та аспектів розширення етнічного капіталу. Далі обговорюються результати дослідження етнічного капіталу діаспори в мережевому підході та просторовому підході до самої етнічності. Вказано причини змін механізмів впливу іммігрантів у результаті процесу трансформації соціального капіталу в приймаючих країнах. Підрозділ 2.3 характеризує міграційну політику на Батьківщині та країнах, які приймають іммігрантів і біженців. У підрозділі 2.4. автори обговорили концепцію етнічної спільноти, яка базується на спільній ідентичності, походженні та культурі та створює стійкі соціальні зв'язки. Аналізуються різні форми етнічного капіталу, включно з внутрішньогруповим і міжгруповими, а також їхній вплив на соціально-економічні процеси в контексті міграції та біженства.

2.1 Поняття етнічного капіталу в літературі

Відповідно до традиційного економічного підходу до визначення поняття *капітал* відноситься до матеріальних і нематеріальних ресурсів, включаючи активи¹¹ і технічні або організаційні технологічні процедури процесів переробки і координації матеріальних ресурсів, які можуть бути використані для отримання доходу, майна, багатства або інвестицій.

Людський капітал у дослідженні визначається як індивідуальний або сукупний ресурс, які є особистісними характеристиками людей, що впливають на процес управління, включаючи рівень освіти, стан здоров'я, підприємливість. Термін «*етнічний капітал*» у дослідженні використовується для опису тієї частини людського капіталу, яка створюється унікальними ознаками та цінностями, що характеризують етнічну спільноту. Цей ресурс охоплює культурні аспекти, такі як: традиції та звичаї, мова, кулінарія, ремесла та мистецтво. Етнічний капітал може бути пов'язаний не тільки з громадою рідної країни, але в разі міграції та біженців до приймаючого суспільства.

¹¹ У дослідженні термін «*актив*» визначається як сукупність активів (ресурсів) з достовірно визначеною вартістю, які можуть призвести до економічних вигод.

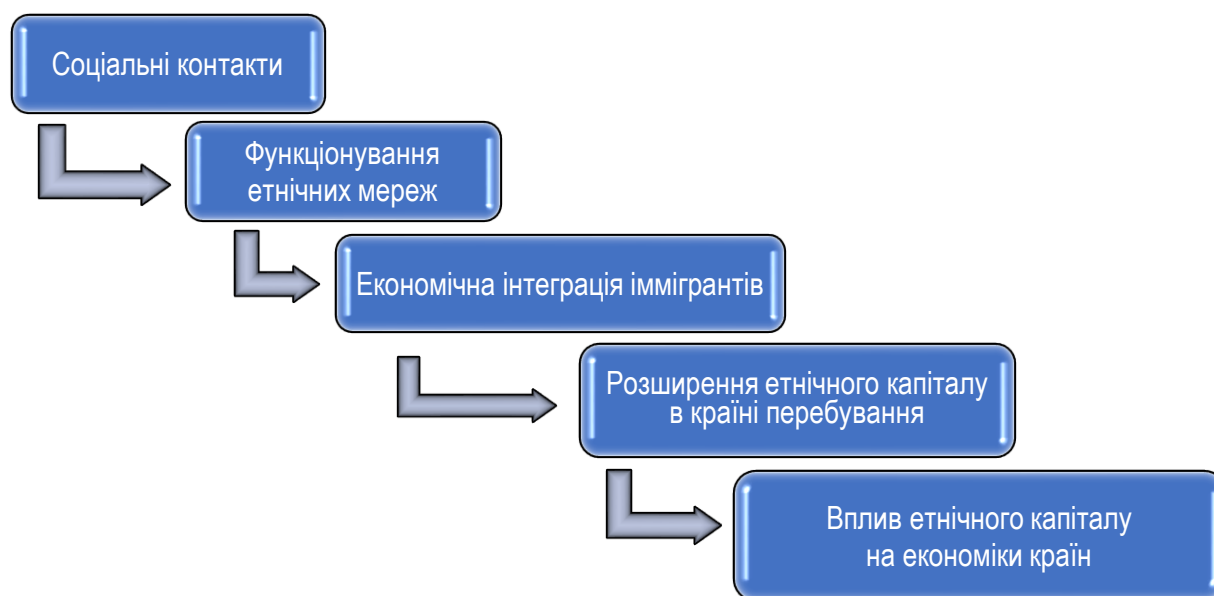
Етнічний капітал вважаємо цінністю та/або ресурсом, коли він використовується таким чином, що приносить економічні, соціальні та політичні вигоди. Етнічний ресурс сприяє розвитку етнічних спільнот, економіки, суспільства в цілому. Наприклад, етнічне підприємництво, характеризує міцні зв'язки та довіру всередині етнічної спільноти, мережі та контакти. Капітал, що розглядається як ресурс, змінюється з плином часу і в структурі. Його можна накопичувати, розширювати, інвестувати, використовувати з різним ступенем ефективності та результативності, але можна використовувати і для діяльності, що призводить до знецінення суспільної цінності або до деструктиву – марнотратства. Етнічний капітал також може бути витрачений даремно або використаний не в повному обсязі, обмежений внаслідок, наприклад, обставин війни або біженців, або через безпорадність.

Етнічний капітал можна розглядати як процесний інструмент реалізації політики, спрямованої на досягнення конкретних цілей на практиці. Етнічний капітал в цій якості може використовуватися на різних рівнях, від індивідуального до інституційного. Прикладом процесу створення етнічного капіталу є міжкультурна освіта, яка може слугувати політиці економічної інтеграції. Іншим прикладом є включення етнічних меншин шляхом реалізації стратегій, які визнають і підтримують етнічне різноманіття та соціальну інтеграцію та протидіють дискримінації етнічних груп. Іншими прикладами є культурна пропаганда (демонстрація культурної заможності) або міжнародне співробітництво з використанням знань та етнічних контактів.

Щодо концепції етнічного капіталу, запропонованої Б. Філіпс і С. Фішман (2006) у моделі побудованої авторами, поєднуються існуючі структурно-центричні підходи з концепціями етнічного, людського та соціального капіталу в рамках *теорії обмеженої раціональності*. Далі, Г. Борхасом (1991) представлено контекст вивчення навичок у міжпоколінному етнічному капіталі та його впливу на розвиток етнічної групи. Тому автор провів фундаментальне дослідження і довів, що навички наступного покоління залежать від внеску батьків і якості етнічного середовища, в яке батьки інвестують зусилля, гроші, усі свої ресурси матеріальні та нематеріальні, тобто «етнічного капіталу». Емпіричні дані характеризують, що навички сучасного покоління залежать не тільки від навичок їхніх батьків, а й від середнього рівня майстерності даної етнічної групи в поколінні їхніх батьків. Крім того, Б. Філіпс і С. Фішман (2006) представляють результати емпіричних досліджень змішаних шлюбів американських євреїв, які підтримують різноманітні соціальні інститути і характеризуються значними відмінностями в рівні етнічного капіталу.

Роль етнічного капіталу іммігрантів у соціально-економічній системі приймаючої країни є комплексною. Етнічний капітал іммігрантів виявляється в соціальних контактах і визначає функціонування етнічних мереж, що в свою чергу призводить до економічної інтеграції іммігрантів і зростання людського капіталу і його впливу на економіку (див. рис. 2.1). Участь етнічних груп іммігрантів в економіці країни перебування має потенційні соціальні витрати. Е. Фонг і Е. Оока (2002) проаналізували дослідження китайської етнічної економіки в Торонто. Їхні результати показали, що зайнятість в економіках, які приймають іммігрантів, може перешкоджати їхній участі в соціальній діяльності. Дж.Н. Пітерс (2003) вивчав у ширшому контексті формування груп іммігрантів, які відіграють значну роль у національних та транснаціональних підприємствах – формальних та неформальних. На думку Дж.Н. Пітерса, це сприяє створенню широких міжкультурних зв'язків, які розвивають приймаючі країни, а також Батьківщину мігрантів.

Еволюція трансформацій етнічного капіталу в міграційних процесах

Джерело: авторська розробка

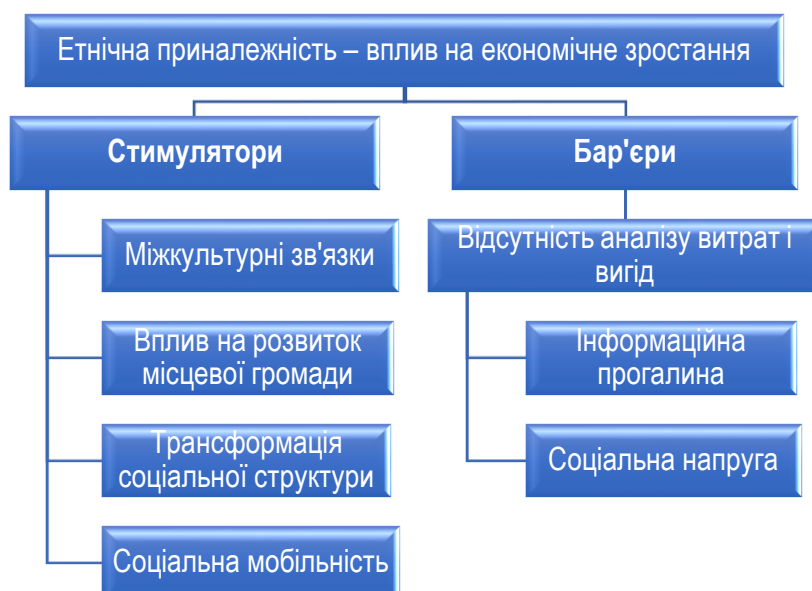
Рисунок 2.1. Соціальні контакти етнічних спільнот – це складний процес, який в кінцевому підсумку впливає на економіку

Рисунок 2.1. показує, що соціальні контакти етнічних спільнот є складним процесом, який зрештою впливає на економіку.

К. Гелбрейт та колектив авторів (2007) наголошують на наявності економічних інтересів. Вони стверджують, що різні соціологічні форми соціального капіталу та типи

соціальних мереж вимагають диференційованих моделей етнічної та іммігрантської поведінки. На думку К. Гелбрейта та його колег, соціальний капітал слід вивчати з економічної точки зору, оскільки це сприяє розумінню кращих практик досягнення економічних результатів. Різноманіття етнічного капіталу визначається відмінностями між країнами і різними процесами імміграції населення, що аналізуються в історичній перспективі. Тут варто зауважити, що Р. Коннеллі та колектив авторів (2016) ставлять під сумнів узагальнення висновків з точних порівнянь груп меншин в окремих країнах. Вплив культурних відмінностей або етнічної приналежності на соціальні процеси все ще залишається відкритою, спостережуваною, але складною для пояснення проблемою.

Вплив етнічного капіталу іммігрантів на економіку.

Джерело: авторська розробка

Рисунок 2.2. Економічні вигоди іммігрантських громад в країні, що приймає мігрантів, стикаються з серйозними бар'єрами, важливою причиною яких є інформаційна прогалина, а як наслідок - соціальна напруженість.

На рисунку 2.2 представлені фактори, вибрані з літератури, представленої в цьому підрозділі, що показують механізми впливу етнічного капіталу на економічне зростання приймаючої країни.

Ключовими питаннями для дослідження є вплив працевлаштування іммігрантів та ризик для системи соціального забезпечення, який виникає у зв'язку з масштабами нових прав на страхування для групи іммігрантів. Вони призводять до високого навантаження на систему страхування, а також до надходжень до цієї системи, що виникають за рахунок страхових внесків іммігрантів, які мають право і легальне працевлаштування.

Відсутність аналізу цих витрат і вигід, а також відсутність інформації про результати цього розрахунку призводить до дезінформації та напруженості між спільнотою іммігрантів та соціальними групами в приймаючих країнах.

Ще одним важливим фактором, що потребує дослідження, є зміни в механізмах впливу іммігрантів, що виникли в результаті процесу трансформації соціального капіталу в країні перебування, а також в країнах базування в результаті взаємодії іммігрантів і соціальних груп в країні перебування. Наслідки цих змін можуть бути корисними або несприятливими для всіх учасників цих взаємодій. Розуміння природи цих змін (механізмів їх впливу на соціальний капітал у приймаючій країні та Батьківщині) має вирішальне значення для подолання негативних наслідків трансформаційних змін, у тому числі на управління ризиками в системі соціального забезпечення. Більш докладно ця тема розглядається в розділі 3.

Соціальний капітал, який включає зобов'язання, очікування та інформаційні канали, є специфічною формою капіталу, створеною культурною спадщиною індивідів, зазначають автори М. Чжоу і М. Лін (2007). Створений таким чином капітал відіграє значну роль у побудові та трансформації громад, впливаючи на соціальну мобільність іммігрантів. Взаємозв'язок між етнічною приналежністю та соціальним капіталом вплинув на політичні дебати щодо етнічності та родини.

Соціальний капітал етнічної спільноти включає ресурси, доступні індивідам через їх членство в цій спільноті або групі, і залишається в «...закрита система соціальних мереж, невіддільна від структури відносин між людьми і між особами в колективі...», про це зазначають автори М. Чжоу і С. Бенкстон (1994). Однак збереження соціального капіталу в етнічних мережах є складним питанням, особливо у випадку британсько-азіатської бізнес-спільноти, зазначеної С. Джанюха-Джіврадж (2003). А. Пізіо (2018) звертає увагу на особливості етнічного соціального капіталу, який є інструментом соціальних трансформацій і водночас може бути механізмом розвитку місцевої громади. Автор А. Пізіо вказує на те, що етнічний соціальний капітал є важливим ресурсом для розвитку громад у регіоні, оскільки він сприяє багаторазовому сприйняттю тем, що охоплюються політиками та проектами розвитку, а також дозволяє залучати/інтегрувати більше суб'єктів до процесів управління місцевим розвитком та збільшує залучення/інтеграцію цих суб'єктів та зменшує нерівність з точки зору соціального статусу. Як наслідок, етнічний капітал розширює поля економічних можливостей.

Етнічний капітал як форма соціального капіталу є цінним ресурсом для етнічних спільнот, як зазначає Д. Гіоргас (2000). Цей ресурс відіграє особливо важливу роль у формуванні стійкості до послаблення індивідуальних етнічних зв'язків молоді, що залишається в етнічних меншинах. Таким чином, етнічний капітал протидіє втраті ключового зв'язку з рідними культурними цінностями. Однак ефективність етнічного капіталу залежить від ступеня та інтенсивності соціальних зв'язків і не може замінити інші форми капіталу, про це зазначає П. Лі (2004).

Питання про вплив етнічного різноманіття чи етнічної спільноти на соціальні процеси важко з першого погляду піддається чіткому роз'ясненню. Етнічний капітал є ключовим рішенням для подолання негативних наслідків трансформаційних змін та оцінки впливу ризиків на систему соціального забезпечення приймаючих країн, оскільки він несе значний економічний потенціал та інші корисні цінності.

Усередині етнічних громад між їхніми членами існують міцні додаткові зв'язки, включаючи родинні зв'язки та солідарність. Важливу роль відіграє також рівень культурних відносин, норм і характеристик (наприклад, професійних). Взаємозв'язок між етнічним і соціальним капіталом визначається впливом і подоланням культурних кордонів у взаємодії з почуттям національної ідентичності, що в свою чергу сприяє вдосконаленню здатності ефективно використовувати соціальний капітал.

Вплив етнічного капіталу іммігрантів

Джерело: авторська розробка

Рисунок 2.3. Позитивні та негативні риси впливу етнічного капіталу на економіку приймаючої та рідної країни. Вказано на особливості та характерні риси механізмів впливу.

На рисунку 2.3 показаний вплив етнічного капіталу на економіку приймаючих і рідних країн. В економіці приймаючої країни бар'єрами, що визначають вплив іммігрантів, є їх опір ослабленню індивідуальних етнічних зв'язків і проблеми з диференціацією свого правового статусу. Позитивний вплив на економіку приймаючої

країни мають спільні етнічні ресурси, мережі та культура мігрантів. Важливим елементом, на який вказується в літературі, є роль емоцій у формуванні та трансформації етнічного капіталу. Етнічний капітал впливає і на економіку Батьківщини, адже завдяки мігрантам здійснюється фінансово-економічна підтримка родин та відбувається передача соціально-економічного досвіду з приймаючих розвинених країн до Батьківщини.

Етнічний капітал діаспори впливає на систему прийняття управлінських рішень приймаючої країни та процеси розбудови та прийняття змін у політиці. Рідна країна мігрантів підтримує взаємодію зі своїми етнічними діаспорами в країнах перебування. Така взаємодія та співробітництво сприяє стимулюванню розвитку в різних сферах за рахунок передачі досвіду та знань з розвинених країн до країн, що розвиваються.

Структура етнічного капіталу в діаспорних громадах є багатогранною, оскільки включає фінансову та загалом економічну, індивідуальну та соціальну перспективу, як зазначає М. Чжоу (2007). Цей капітал може мати значний вплив на соціальне, політичне та економічне життя як приймаючої країни, так і країни походження, як зазначає С. Сарисір (2011). Роль держави в виявленні етнічної приналежності має вирішальне значення для розширення етнічного капіталу в імміграції та громадянстві.

Дж. Кім (2018) зазначив, що етнічний капітал відіграє життєво важливу роль у міграції через етнічну спорідненість та зовнішнє громадянство. Дж. Кім критикує так званий «методологічний націоналізм» і наголошує на ролі та важливості такого державного органу Етнос як категорія, що обумовлює врахування різноманітності мігрантів та визначення ключових критеріїв етнічної приналежності. Проте держава в міграційних процесах не має монополії на перетворення етнічної приналежності в ресурс. Дж. Кім розкриває наявність інших суб'єктів – *посередників* у відносинах між громадами мігрантів та громадами приймаючої країни. Мігранти багато в чому можуть ставити під сумнів, методи приймаючої країни щодо організації різноманітності середовища мігрантів або навмисно культивувати специфічні етнічні характеристики, що призводить до різних наслідків для їхньої етнічної самосвідомості. На зміну сприйняттю етнічної приналежності через індивідуальні особливості мігрантів приходять аналіз впливу етнічної приналежності мігрантів на приймаючу країну, і зокрема на концептуалізацію етнічного капіталу. Під концептуалізацією тут мається на увазі опис, що пояснює механізми формування етнічного капіталу та його вплив на соціально-економічні процеси, процеси оцінки та легітимізацію в макрополітичному, мезоінституціональному та мікроекономічному контекстах, з різними програмами та

асиметричними регулятивними актами щодо мігрантів у приймаючій країні. У наступних роботах Дж. Кіма (2018, 2019) автор наголошує на ролі державної влади та діяльності мігрантів і посередників у формуванні цих процесів, приділяючи особливу увагу стратегіям мігрантів з обмеженим капіталом. Тому далі більш детальніше розберемо особливості етнічного капіталу діаспор.

Діаспорний етнічний капітал – це термін, який характеризує колективні ресурси, мережі та культурні знання, якими володіє діаспора однієї етнічної групи. Це може включати економічний потенціал та фінансовий капітал, соціальні зв'язки та спільну культурну ідентичність. Етнічні спільноти та структура діаспори відіграють ключову роль та мають велике значення у процесах економічного розвитку мігрантів та у процесах переходу від статусу воєнних біженців до статусу економічних мігрантів. Зі стратегічної точки зору, етнічний капітал полегшує труднощі економічних біженців при отриманні громадянства приймаючої країни. Цей погляд суперечить класичним теоріям асиміляції, за М. Чжоу та С. Бенкстоном (1994), які постулюють, що колективна ідентичність є важливим ресурсом у процесі асиміляції, про це теж зазначають П. Фернандес-Келлі та Р. Шауфлер (1994). Але на нашу думку існує і інша сторона цієї медалі.

Дослідження взаємозв'язку між особистими мережами та етнічною ідентифікацією показали, що структура та склад цих мереж можуть суттєво впливати на те, наскільки сильно індивіди ідентифікують свою етнічну ідентичність, зазначає М. Лабберс (2007). У літературі також розглядається *мережевий підхід до етнічності*, в якому також наголошується на ролі соціальних акторів у розробці стратегій для отримання вигід та важливості розуміння діапазону значень етнічних категорій, як зазначає Ф. Саламоне (1982). На темпи формування та зв'язки етнічного капіталу значною мірою впливають емоції, за К. Слани та С. Стшемецька (2016). Мігранти оточують себе ближчими, більш довіреними і водночас надійними людьми, тим більші емоційні, практичні та матеріальні вигоди це їм приносить», зазначають А. Барвінська-Малажович (2012). Групи з більш високим рівнем переживання і залучення емоцій можуть функціонувати більш ефективно, ніж групи з помірним рівнем емоцій, які пригнічені на уповільнення розвитку групи. Тому до емоцій можна ставитися як до ресурсу, який в літературі іменується емоційним *капіталом*.

Просторовий розподіл етнічного капіталу і його вплив на зміни в розвитку приймаючої країни враховує емоційний *капітал*, що лежить в основі транснаціональних етнічних зв'язків. Дослідження показують, що емоційний капітал відіграє ключову роль у побудові транснаціональних сімейних зв'язків та етнічної

ідентичності, див. К. Слани та С. Стшемецька (2016) та Р. Гуральська (2017). Це доводить важливість етнічного та емоційного капіталу у формуванні етнічної ідентичності. З іншого боку, у *просторовому підході до етносу* та процесів формування етнічного капіталу підкреслюється важливість впливу у формуванні колективної думки про дану етнічну спільноту, її культуру, національну ідентичність, визнання та популярність цих елементів ідентифікації.

У той же час міграційна політика в приймаючій країні розглядається як спосіб управління поведінкою мігрантів урядами. Інструментами цієї зміни є, *m.in*, легітимність, нострифікація, визнання тощо. Етнічний капітал діаспори відіграє роль ланки в міжнародних відносинах, і його участь має вирішальне значення для успішної інтеграції країни в наднаціональну спільноту. Як наслідок, етнічні діаспори в країні перебування є самостійними утвореннями, що впливають на національну зовнішню політику, а ступінь цього впливу визначається питомою вагою етнічного капіталу рідної мови та країни перебування. Як зазначають Г. Милонас та М. Жилович (2017), на політику Батьківщини впливають економічний профіль діаспорної етнічної групи, її статус у внутрішніх етнічних ієрархіях, сила лобювання та динаміка партійної політики в країні перебування. Формування діаспорних етнічних спільнот може призвести до зміни ставлення до рідної країни. Я. Гроссман (2024) у своєму дослідженні наголошує на важливій ролі етнічної та національної ідентичності та перспективах повернення емігрантів. Країна походження спочатку може розглядати формування діаспори як шкоду для прискорення еміграції та стримування репатріації та етнічної імміграції. Разом з тим, автор наголошує на специфіці та важливості формування етнічного капіталу діаспори в країні перебування з метою отримання компенсації за асиміляцію переселенців у приймаючому суспільстві та посилення їх прихильності до Батьківщини через створення новосформованих діаспорних етнічних громад та їх зв'язків зі старшими діаспорними етнічними громадами.

Отже, етнічний капітал – це сукупність культурних, соціальних, економічних та інших ресурсів, які зберігаються та передаються всередині етнічних груп і впливають на їхній соціальний та економічний успіх. Етнічний капітал допомагає зберегти ідентичність, сприяє соціальній та економічній мобільності та забезпечує інтеграцію етнічних груп у ширше суспільство без втрати їхньої специфічної культури. Розуміння механізмів впливу міграції на суспільство та економіку дозволяє розробити міграційну політику, але потребує наукового опису, особливо у сфері етнічної проблематики.

2.2 Функціональна структура етнічного капіталу

Етнічний капітал – це сукупність культурних, соціальних, економічних та інших ресурсів, яка відіграє важливу роль у формуванні соціально-економічного розвитку етносів. Поняття етнічного капіталу поділяється на кілька *функціональних підкатегорій*, серед яких культурний, соціальний, економічний, освітній, політичний, символічний та моральний капітал. Культурний капітал, згідно з теорією П. Бурдьє (1979), відноситься до соціальних структур влади і символічного насильства. Функціональні елементи етнічного капіталу служать механізмами, що допомагають підтримувати і розвивати соціальну, економічну і культурну інтеграцію всередині групи, а також її взаємодію з суспільством в цілому. Вони працюють на різних рівнях, надаючи спільноті ресурси та підтримку для адаптації, збереження своєї ідентичності та досягнення успіху в приймаючому середовищі.

Структура етнічного капіталу

Джерело: авторська розробка

Рисунок 2.4. Функціональні компоненти етнічного капіталу утворюють складну сукупність компонентів, що утворюють структуру, що систематизує міркування в дослідженні.

На рисунок 2.4 представлені види капіталу, що входять до складу етнічного капіталу на основі функціональних особливостей, представлених в цьому підрозділі, що показують механізми впливу етнічного капіталу на економічне зростання приймаючої країни.

Культурний капітал включає знання, цінності, традиції та мову, специфічні для певної етнічної групи, і є ресурсом, який надає членам громади унікальний потенціал для соціалізації та адаптації, як зазначають А. Юрчак (2023), Х. Меліцька-Павловська (2018). *Культурний капітал* включає знання, цінності, традиції, мову та інші культурні елементи, характерні для даної етнічної групи. Вона надає членам громади

унікальні ресурси для сприяння соціалізації та адаптації в суспільстві. Культурний капітал складається включає знання рідної мови та літератури, релігійні або народні практики, що мають відношення до національної ідентичності, етнічні традиції, звичаї, форми мистецтва, що передаються з покоління в покоління. У своїх працях Я. Бартмінський (2019) та Т. Зарицький (2009) подібні аспекти, крім того М. Круглая та М. Моленда (2021) підкреслюють особливості культурного капіталу, які полягають у тому що він тісно пов'язаний із соціальним та символічним капіталом, впливаючи на культурну ідентичність та етнічне підприємництво.

Для етнічних меншин мовна самобутність відіграє ключову роль у боротьбі за визнання та політику ідентичності¹². Проте такий аспект використовують у недобросовісних політичних іграх, як у випадку із джерелами походження причин введення російських військ на територію незалежної України. З 2014 року виникає мовне питання і так званий «захист російськомовного населення». Це подається російською пропагандою як виправдання російського вторгнення в Україну. Таку ситуацію в Україні назвали «мовним конфліктом». За цим передувало фактичне витіснення української мови з багатьох соціальних сфер на території України з початку активної русифікації в середині 1930-х років¹³.

Соціальний капітал в етнічних спільнотах включає ресурси, доступні індивідам через групове членство, почуття спільної соціальної та мережевої приналежності, як зазначають Д. Георгас та інші (2000). Він відіграє ключову роль у підприємстві, особливо у випадку з групами іммігрантів, про це теж пишуть Н. Вершиніна та колектив авторів (2011), М. Круглая і М. Моленда (2021). Однак етнічні зв'язки стають соціальним капіталом лише тоді, коли вони є мобілізованими та корисними для суспільного блага, залежно від таких факторів, як соціальна оцінка, соціальна позиція актора та контекст. Соціальний капітал формується в мережі зв'язків, всередині етнічної спільноти і взаємодій між її членами. Соціальний капітал проявляється в підтримці, що надається етнічними мережами (родинні зв'язки, громади, бізнес-асоціації). Для формування соціального капіталу важливо мати доступ до ресурсів, соціальних зв'язків, взаємодопомоги та колективних дій щодо покращення умов життя (наприклад, фінансова підтримка під час кризи, допомога у працевлаштуванні).

¹² У літературі вказується, що сілезька мова знаходиться *in statu nascendi* (Томаш Камусселла, Артур Чезак, Норман Девіс, Йоланта Тамбор, Богуслав Видерка (2006)), що впливає на рівень етнічного капіталу сілезького населення.

¹³ Поступово обмежувалося використання української мови в системі освіти, засобах масової інформації та державних установах. У 60-80-х роках ХХ століття, особливо за часів правління Леоніда Брежнєва, відбувалася інтенсивна русифікація України.

Економічний капітал етнічних груп включає різні традиційні форми капіталу та соціальні, культурні та економічні ресурси, які можуть трансформуватися у підприємницьку діяльність, це у своїх працях досліджують Н. Вершиніна та колектив авторів (2011). Перетворення соціального капіталу в економічний обумовлено культурними особливостями і здатністю адаптуватися до мінливих економічних умов. Підтримка підприємництва серед маргіналізованих етнічних груп має вирішальне значення для їхнього соціального та економічного включення в інформаційне суспільство. Соціальний та економічний капітал в етнічних спільнотах тісно переплетені, складаючи важливі ресурси для індивідів, які можуть використовувати їх як для побудови соціальних зв'язків, так і для розвитку підприємства. Соціальний капітал стає цінністю лише в тому випадку, якщо його можна ефективно використовувати. Тому підтримка підприємництва маргіналізованих етнічних груп відіграє ключову роль у їхній соціально-економічній інтеграції. Економічний капітал етнічної громади або її членів включає майнові права, бізнес-активи або інші форми власності, що належать етнічній групі, економічні традиції, що сприяють збереженню фінансових ресурсів (наприклад, традиції сімейних підприємств), етнічні підприємства, що підтримують економічну інтеграцію членів групи і забезпечують економічну стабільність.

Дослідження *освітнього капіталу* серед етнічних груп підкреслюють його важливість у мобільності між поколіннями та соціально-економічному прогресі. Ці дослідження показують, що соціальний капітал етнічних спільнот, включаючи спільні ресурси та мережі, відіграє ключову роль у освітніх досягненнях. Сімейне походження та культурні фактори суттєво впливають на освітні досягнення дітей, причому деякі етнічні групи більш ефективно використовують соціальний капітал завдяки міцнішим сімейним зв'язкам та колективістським цінностям, як зазначають Д. Гіоргас (2000), Б. Наук та колектив авторів (1998). Передача навичок між поколіннями залежить не тільки від внеску батьків, а й від рівня середніх навичок етнічної групи, підкреслив у своїй праці Г. Борхас (1991). Міцні сімейні зв'язки та колективістські цінності в деяких етнічних групах сприяють кращому використанню соціальних ресурсів та вищим результатам в освіті. Дослідження вказують на те, що передача навичок і знань між поколіннями в етнічних спільнотах має вирішальне значення для успіху наступних поколінь як в освіті, так і в професійній сфері. Освітній капітал враховує рівень освіти і знань етнічної групи. Освітній капітал характеризується традиціями навчання і професійного розвитку в сфері кар'єрного розвитку, перевагами участі в освітніх

установах, створених або підтримуваних етнічними групами, етнічними цінностями, що підтримують процес набуття знань і навичок.

Політичний капітал етнічних груп включає їх участь у політичних процесах і здатність впливати на політичні рішення. Політичний капітал групи є результатом виконання членами групи представницьких ролей у політичних інститутах, що призводить до впливу на законодавчі процеси або лобіювання інтересів групи, наприклад, з боку асоціацій чи етнічних партій, зазначають С. Кантика та З. Кантика (2020), К. Рибінський та колектив авторів (2013). Ця точка зору підтверджується емпіричним дослідженням впливу соціального капіталу ініціативних груп на законодавчий процес у Польщі, яке було проведено на вибірці з 1365 законів, прийнятих у 1990-2011 роках. Результати цього звіту свідчать про масштаб інтересів ініціативних груп, які прагнуть впливати на законодавчий процес, поточну економічну ситуацію в країні та стан державних фінансів. Політичний капітал включає участь представників етнічної групи в політичній грі інтересів за межами рідної країни, здатність впливати на політичні рішення. Елементи політичного капіталу знаходять своє відображення в індивідуальному або формалізованому етнічному представництві в політичних інститутах (депутати, місцеві органи влади). Ефект наявності політичного капіталу полягає в можливості впливати на законодавчі та інші політичні процеси через об'єднання або етнічні партії, лобіюючи інтереси своєї групи на місцевому або національному рівні.

Етнічний символічний капітал включає ресурси, доступні завдяки членству в громаді, включаючи спільну соціальну приналежність та доступ до інституцій. Цей капітал відіграє ключову роль у збереженні місцевої ідентичності та формуванні майбутнього громад. Символічний капітал може впливати на освітні плани та вибір кар'єри: заможні люди обирають престижні спеціальності або відповідно до особистих уподобань, тоді як люди з нижчим матеріальним статусом керуються економічною безпекою. Символічний капітал суттєво впливає на соціальні, економічні та культурні аспекти життя етносів. Символічний капітал пов'язаний зі здатністю проявляти свою ідентичність, виражену в предметах (матеріальних символах), що сигналізують уявлення про важливість тієї чи іншої етнічної групи в суспільстві (тризуб, державний герб та інше). Ці символи є носіями цінностей і традицій, які дають можливість групі відзначати свою присутність в соціальному просторі, формуючи свій престиж і вплив. Масштаб символічного капіталу визначається рівнями впізнаваності, престижу та авторитету етнічної групи. Таким чином, символічний капітал є інструментом формування ідентичності як всередині, так і у відносинах з широким суспільством.

Моральний капітал включає етичний розвиток і підтримує ефективність бізнесу, як зазначає М. Вудка (2016). Це має важливі соціальні та економічні наслідки. У випадку з етнічними групами моральний капітал впливає на етнічне підприємництво серед іммігрантів, зазначають М. Круглая і М. Моленда (2021). Теорія так званої «Моралі як співпраці» (ang. *Morality-as-Cooperation*) пов'язує універсальні моральні цінності з кооперативною поведінкою, це відмітила у своїй праці А. Ландовська (2021). Етнічні групи, наприклад, кашуби, мають окрему моральну свідомість, вкорінену в їхньому культурному досвіді, зазначає Г. Скоровський (1995). Моральний капітал, який розвиває етичні кооперативні цінності, впливає на ефективність бізнесу та має важливі соціальні наслідки, особливо в контексті етнічного підприємництва. Об'єднуючи ці ресурси, етнічні спільноти ефективно використовують як моральні цінності, так і соціальний капітал для підтримки розвитку майбутніх поколінь та зміцнення своїх позицій у суспільстві в цілому. *Моральний капітал і етичний капітал* формують єдині моральні принципи і етичні норми представників етнічної групи, що знаходять відображення в здійсненні гідних похвали вчинків, які відповідають моральним цінностям. Моральний капітал є базисом тих настанов, що формують високий рівень солідарності, довіри і взаємодопомоги всередині суспільства, який існує між членами групи на основі загальних морально-етичних норм.

Соціальний, економічний, освітній, моральний, політичний і символічний капітал є невід'ємними елементами функціонування етнічних спільнот та їх взаємодії з суспільством в цілому. Соціальний капітал підтримує підприємництво та освіту, а економічний та освітній капітал відіграють ключову роль в адаптації та розвитку етнічних груп. Моральний капітал зміцнює етичний фундамент цих спільнот, а політичний капітал дозволяє їм впливати на законодавчі процеси та боротися за визнання та ідентичність. Символічний капітал, у свою чергу, відіграє важливу роль у формуванні локальної ідентичності, впливаючи на вибір професії та освітні плани, сприяючи загальному соціальному та культурному розвитку етнічних груп.

Підводячи підсумок, можна сказати, що раніше визначений етнічний капітал можна розглядати як сукупність культурних, соціальних, економічних та іншої вартості, яка накопичується, розширюється і успадковується всередині етнічних груп, впливаючи на соціальний та економічний успіх. Етнічний капітал є важливим елементом підтримки та розвитку етнічних спільнот. Він сприяє збереженню ідентичності, соціальній та економічній мобільності, забезпечує інтеграцію етнічних груп у суспільство в цілому без втрати його культурної специфіки.

2.3 Міграційна політика в контексті етнічного капіталу

Аналіз теоретичних засад формування та просторового механізму впливу етнічного капіталу на внутрішнє та зовнішнє середовище приймаючих країн доводить, що формування етнічного капіталу імміграційної діаспори в країні перебування може стати важливим інструментом підтримання зв'язків між іммігрантами та їх рідною країною та впливає на формування міграційної політики приймаючої країни. Тому ці механізми враховуються при формуванні міграційної політики країни, що приймає іммігрантів.

Сприятлива імміграційна та інтеграційна політика спрямована на використання переваг етнічного капіталу іммігрантів (рис. 2.5).

Рисунок 2.5. Міграційна політика країни складається з двох напрямків. Міграційна політика спрямована на збалансування відтоку рідного етнічного капіталу вигодами, пов'язаними з припливом етнічного капіталу країн, що приймають мігрантів на батьківщину.

Рисунок 2.5. показує, що еміграція, імміграція та біженці від війни будують міграційну політику.

Міграційна політика країни повинна враховувати два важливі елементи, а саме:

- еміграційна політика (повернення етнічного капіталу нації на Батьківщину);
- імміграційна політика, що включає інтеграційні механізми адаптації іммігрантів в середовищі приймаючої країни (перенесення етнічного капіталу іншої нації в країну перебування).

Двостороння міграційна політика країни щодо імміграції покликана не тільки компенсувати втрату корінного етнічного капіталу в приймаючій країні, а й забезпечити стійке зростання його національного потенціалу. Це досягається за рахунок залучення кваліфікованих фахівців, інвесторів та інших груп іммігрантів, які можуть зробити значний внесок в економіку та соціальний розвиток приймаючої країни.

Міграційна політика спрямована на відтворення етнічного капіталу після його втрати, що пов'язано із виїздом за кордон корінного населення, і включає створення сприятливих умов для адаптації, інтеграції та підтримку професійного розвитку новоприбулих осіб інших етнічних груп з країн-донорів. Таких механізм сприяє збереженню культурного різноманіття, водночас, підтримує національну ідентичність. Особлива увага має приділятися підтримці зв'язків з діаспорою та залученню її до розвитку країни, що дозволяє більш ефективно компенсувати втрати корінного населення та зміцнювати економічні та соціальні основи держави.

На рисунку 2.6 показані поведінкові аспекти, що проявляються в поведінці жителів приймаючих країн, спрямованої на іммігрантів і воєнних біженців, що може бути результатом різних механізмів або стратегій управління впливом на соціальну адаптацію, інтеграцію і відносини з приймаючим або місцевим суспільством.

Одним із центральних понять є «маргіналізація», яка фігурує в обох політиках – і імміграційній, і еміграційній – і становить серйозну загрозу для мігрантів. В імміграційній політиці, маргіналізація означає нездатність або небажання мігрантів повністю адаптуватися до життя в країні перебування. У результаті ці люди можуть бути виключені як з культури країни походження, так і з культури країни перебування, що призводить до соціальної ізоляції. В еміграційній політиці маргіналізація пов'язана з відривом від рідного суспільства та відсутністю підтримки після повернення. Емігранти, які залишають країну, можуть зіткнутися з нерозумінням або критикою за свої рішення, що може призвести до відчуження як у рідній країні, так і на новому місці. В обох випадках маргіналізація завдає шкоди мігрантам, оскільки перешкоджає їх повноцінній участі як у суспільному житті приймаючої країни, так і у відносинах з рідною країною.

Поведінкові аспекти в міграційній політиці

Джерело: авторська розробка

Рисунок 2.6. Міграційна політика поділяється на дві окремі групи комплексних моделей поведінки, які в дослідженні розглядаються як різні підходи з урахуванням їх специфіки.

Рисунок 2.6. описує різні підходи до мігрантів як у країні, що приймає (імміграція), так і в країні походження (еміграція).

Найважливішими з цих механізмів є:

- *адаптація* - пристосування іммігрантів до нових умов життя в країні перебування зі збереженням рідних культурних особливостей;
- *асиміляція* - іммігранти переймають культуру країни перебування, зберігаючи при цьому рідні культурні особливості;
- *інтеграція* - активна участь у житті країни перебування, заснована на довірі та взаємній повазі до різних культур;
- *маргіналізація* - нездатність або небажання переймати культуру приймаючої країни, що може призвести до відчуження індивідів від рідної культури і соціального відчуження;
- *сегрегація* - паралельний культурний вимір функціонування індивідів або груп в співтоваристві приймаючої країни і обмеження контактів необхідною мінімальною сферою;
- *аккультурація* - процес швидкої культурної зміни, що відбувається в ситуації тісного і тривалого контакту між культурно-різними етнічними і національними

групами або такими, які належать до цих культур особами, і прийняття домінуючої культури за рахунок рідної – з мережі Інтернет¹⁴;

- *ізоляція* - призводить до розриву або ослаблення зв'язків між людьми, і як наслідок - зниження рівня довіри, співробітництва і взаємодопомоги в приймаючій країні.

Поведінкові аспекти мігрантів на Батьківщині визначаються наступними механізмами, що формують рішення емігранта до тривалого перебування за кордоном:

- *ідеалізація рідної країни* в поєднанні з ностальгією та ідеалізацією зарубіжного досвіду, що сприймається як успіх або зразок у рідній країні;
- *ідеалізація країни перебування* - закономірний етап адаптаційного процесу - змінюється більш реалістичним зображенням, що є захисним механізмом для уникнення розчарувань і кращої інтеграції в нове середовище;

Поведінкові аспекти в настановах суспільства на Батьківщині по відношенню до мігрантів визначаються наступними характеристиками:

- *нейтралітет або заздрість* – це сприйняття населенням мігрантів без емоційного залучення, сприймаючи їхню відсутність як нейтральний факт, або сприйняття доступу до можливостей як несправедливо отриманих мігрантами за кордоном, що сприймається як недосяжне явище для тих, хто залишився. На цьому етапі виникає «незаслужений успіх емігранта».
- *критика і осуд*, що відбуваються в умовах великих відмінностей заможності населення на Батьківщині та в приймаючих країнах, це може бути прояв ревності до іммігрантів і в презумпції матеріальних причин у прийнятті рішення про міграцію за рахунок турботи про родичів або суспільство.
- *роз'єднаність і маргіналізація* проявляються як критика внаслідок рішення мігрантів покинути Батьківщину, сприйнятті такого рішення як небажаного в часи конфлікту або нестабільності, а в крайніх випадках і в оцінці такого рішення як критичного для країни. Цей механізм може призвести до втрати контакту з рідним суспільством, особливо у випадку тривалої міграції.
- *стигматизація* – мігрантів можуть сприймати як тих, хто «зрадив» рідну країну.
- *ставити під сумнів повернення та реінтеграцію* емігрантів у рідній країні. Хоча вони приносять натхнення, навички та досвід, з одного боку, вони стикаються з бар'єрами, пов'язаними зі змінами, що відбулися за їхньої відсутності, або переоцінкою своїх культурних цінностей.

¹⁴ Паздерський Ф. (2024) <https://cbh.pan.pl/pl/akulturacja>, дата звернення: 25.08.2024

Сприйняття мігрантів у країні походження є складним та багатовимірним процесом, що залежить від соціального, економічного та культурного контексту. Представлені тут механізми та установки, пов'язані з відносинами мігрантів у їхніх рідних та приймаючих країнах, були предметом дослідження. Метою даного дослідження було відповісти на питання про ефективність реалізації міграційної політики. Тому у контексті формування еміграційної політики країни з метою підтримки громадянських настроїв або послаблення соціальної напруги у післявоєнний період слід розглянути такі кроки: створення програм реінтеграції громадян, які повертаються з еміграції, формування політики соціальної підтримки переселенців, залучення діаспори до розвитку країни, підтримка психологічної адаптації громадян, інформаційна кампанія для національної єдності та співробітництва у післявоєнний період.

Світові тенденції в міграційній політиці формуються під впливом кількох ключових чинників. З одного боку, автор Дж. Солт (1987) визначає вплив існуючих меншин, нелегальної міграції та кризи біженців на державні відносини та формування міграційної політики. З іншого боку, А. Байлей (2015) висуває на перший план роль держави, яка домінує в системі управління міграційною політикою, що впливає на приплив мігрантів. Тому, на думку Бейлі, необхідно розуміти механізм взаємодії і визначати домінуючу позицію і те, що саме відрізняє цю позицію. На противагу цьому, див. М. Ю та Н. Альверіо (2022) підкреслюють складність імміграції, враховуючи її економічні, політичні та соціальні виміри, а також необхідність багатогранного підходу до політики, автори Д. Массей та Дж. Тейлор (2004) підкреслюють роль глобальної ринкової експансії у стимулюванні міжнародної міграції, при цьому розвинені країни зосереджуються на витратах на іммігрантів та регулюванні. У сукупності ці дослідження підкреслюють багатогранний характер міграційної політики, сформованої глобальною економічною, політичною та соціальною динамікою.

Міграційна політика Європейського Союзу зосереджена на інтеграції громадян третіх країн у приймаючі громади з особливим акцентом на доступ до ринку праці та боротьбу з дискримінацією, в тому числі це виділяють І. Климчук та О. Хом'як (2020). Ці пріоритети відповідають світовому тренду міграційної політики. Ця тенденція визначається прагненням регулювати міграційні потоки таким чином, щоб вони стимулювали економічний розвиток приймаючих країн. Однак існує загальна тенденція до збереження або зниження урядами темпів міграції, зазначають Г. Фачіні та А. Фачіні (2018). Ефективне управління міграцією може принести користь як приймаючим країнам, так і країнам походження, але це складне і важке завдання.

У науковій праці І. Климчук (2020) виділяє чотири ключових елементи міграційної політики ЄС як складної системи: інститути, політико-правові акти, інформаційне забезпечення та економічна й організаційна частина політики. Елементи сприяють формуванню законодавчої бази легальної трудової міграції з урахуванням інтеграції мігрантів у приймаючі громади. Однак ця політика все ще значною мірою регулюється індивідуально окремими державами-членами, що призводить до різнорідного ставлення до мігрантів, це теж підкреслила І. Климчук (2020). Європейський Союз також запровадив глобальний підхід до міграції, використовуючи такі заходи, як TREVI, Шенгенська угода та Європейський фонд повернення. Даний підхід аналізує Я. Шлензак (2018). Останнім часом політика змістила свої пріоритети в бік посилення зусиль щодо боротьби з нелегальною міграцією, підтримки легальної міграції та інтеграції іммігрантів у західноєвропейське суспільство.

У літературі також акцентується увага на складності впливу людського капіталу на родину, бізнес-середовище в контексті соціальних перетворень. Зокрема, Г. Гоулборн (2003) стверджує, що співвідношення між етнічною приналежністю та соціальним капіталом вплинуло на політичні дебати на тему етнічності та родини. Це пов'язано з тим, що етнічний капітал підвищує залученість та інтеграцію соціальних суб'єктів у процеси управління місцевим розвитком, акторів, а що не менш важливо – зменшує відмінності в соціальному статусі та розширює поле економічної діяльності. Особливо важливою темою в даному дослідженні є проблеми етичної міграційної політики.

Дослідження показує, що мігранти можуть відчувати різні інтеграційні процеси, такі як адаптація, асиміляція або сегрегація, залежно від їх здатності адаптуватися до нового середовища. Етнічний капітал, який поєднує фінансові, соціальні та людські ресурси, відіграє ключову роль в економіці міст іммігрантів. Поведінкові аспекти та ставлення до мігрантів у країнах походження також важливі, що впливає на стосунки з тими, хто залишився. Глобальна міграційна політика, у тому числі в рамках Європейського Союзу, робить акцент на інтеграції та боротьбі з дискримінацією.

2.4 Етнічний капітал - соціологічні аспекти

У цьому дослідженні група осіб розглядається як **спільнота**, якщо вона має спільну ідентичність і створює тривалі зв'язки, що виникають в результаті членства в спільноті. Ідентичність і стійке соціальне почуття зв'язку зі своєю групою відрізняє групу від інших груп. Якщо спільна ідентичність ґрунтується на приналежності до

однієї спільної етнічної системи, то спільнота називається етнічною групою. У дослідженні автори також використовують поняття спільноти для розрізнення ситуацій, в яких є почуття групової приналежності, або домінують передумови, які пов'язані з дією та взаємодією. Важливими особливостями мережі є внутрішня ієрархія та потенціал для включення до інших мереж.

Етнічна спільність – це взаємопов'язана мережа відносин і взаємодій в межах певної етнічної групи. Етнічні мережі формуються на основі спільної етнічної приналежності, культури, мови та часто географічної близькості. Етнічні спільноти організовуються колами взаємопов'язаних елементів, що включають окремих осіб і організації, які також можуть бути пов'язані з конкретними системами взаємодії, в тому числі зв'язками за допомогою використання різних інструментів.

Важливими прикладами в етнічних спільнотах є китайська, індійська та латиноамериканська громади. Китайські бізнес-спільноти формуються розгалуженими соціальними мережами по всьому світу. Вони формуються родинними та клановими громадами, які підтримують один одного в бізнес ідеях, обмінюються ринковою інформацією та підтримують один одного фінансовими гарантіями. Громада індійської діаспори підтримує зв'язки у формі культурних організацій, професійних асоціацій та клубів, що сприяє популяризації індійської культури та підтримці економічної діяльності. Іспаномовна громада США підтримує нових іммігрантів у пошуку роботи, житла та освіти, а також організовує культурні фестивалі та інші ініціативи за права латиноамериканців.

Соціальний капітал громади, а отже, і етнічний капітал, можна вивчати з урахуванням характеру взаємодій у соціальній мережі. *Етнічний внутрішньогруповий капітал* (скорочено: *внутрішній*) формується зв'язками між членами родини та близькими друзями, людьми, схожими за рівнем життя, освітою, місцем проживання, з якими у нас спільні проблеми. Цей тип взаємодії рідко буває соціально вигідним, але він часто приносить користь окремим особам. Внутрішньогруповий капітал створюється в мережах родини та колі друзів і може бути інтуїтивно ототожнений зі спілкуванням з родиною та друзями.

Етнічний міжгруповий капітал (скорочено: *внутрішній*) створюється шляхом добровільної участі в різних типах організацій, таких як культурні, професійні, політичні або релігійні. Кількість часу, витраченого на спілкування, пов'язане з цими капіталами, може служити мірою інтенсивності потенціалу, що виникає в результаті наявного часу, можливостей, знань, навичок і таланту члена етнічної групи. Міжгруповий капітал розширюється за рахунок зв'язків між індивідами з різними

демографічними характеристиками, між різними установами та місцевими громадами. Його потенціал може бути використаний для передачі інформації, технологій та розподілу доступу до інституцій.

Етнічні спільноти у своїх мережах утворюють переваги від взаємодії, але при всіх позитивних характеристиках існує і негативні загрози. До останнього належить вплив дуалістичної природи почуття соціальної приналежності, що створює альтернативу включення або інклюзивності. Сильна етнічна ідентичність може обмежувати взаємодію з іншими спільнотами та потенційно сприяти виключенню з інших спільнот, а також, в умовах функціонування з обмеженими ресурсами, перешкоджати доступу до більш широких ресурсів за межами етнічної спільноти. Сильні етнічні спільноти можуть розглядатися як загроза в приймаючому суспільстві, де спрацьовують захисні механізми. У такому випадку з'являються дискримінаційні настрої, особливо при значній економічній різноманітності та низькому рівні культурної свідомості етнічної групи іммігрантів. Динаміка етнічних спільнот в контексті їх розширення та розвитку може передаватися у спадок, але вони також можуть розширюватися органічно або травматично для поточних соціальних процесів. У цьому дослідженні обговорюється спільнота мігрантів та біженців від війни. Травма війни сильно заважає етнічному капіталу біженців. Війна призводить до розпаду родинних, локальних і глобальних структур, адміністративних процедур, економічної раціональності, впливає на відносини у внутрішньому середовищі індивідів, а у випадку з біженцями в новому географічному просторі змушує їх зіткнутися з новим зовнішнім середовищем. Тому війна має драматичний вплив на етнічний капітал, змінюючи не лише матеріальні, а й нематеріальні цінності й ресурси етнічної спільноти.

Етнічний капітал відіграє вирішальну роль у трансформації інституційної структури соціально-економічної системи в транскордонних відносинах. Транскордонні соціально-економічні системи передбачають складну взаємодію через національні кордони. Ці системи характеризуються специфічною інституційною структурою, що впливає на функціонування секторів економіки та полюсів зростання, складаючи важливі передумови, що формують стратегії розвитку, як зазначає М. Слюсарчук (2016). Феномен біженців на вплив етнічного капіталу та соціально-економічних систем має транскордонний характер. Вона впливає на складні взаємодії через національні кордони шляхом втручання в національні інституційні рішення, що призводить до змін у цих

інститутах та створення своєрідної глобальної регуляторної підсистеми¹⁵, яка впливає на функціонування національних економік та національні стратегії розвитку. Ця підсистема виникає в результаті створення і реалізації єдиної політики з етичних питань.

Транскордонний характер етнічного капіталу можна розглядати як фактор ризику, пов'язаний з додатковою невизначеністю. Етнічний капітал є вартістю, цінністю, нематеріальним ресурсом і водночас інструментом для різних спільнот, а його характеристики є специфічними для цих спільнот особливостям. Він може бути використаний в механізмах соціальної адаптації до реалій країни перебування. Адаптація сприяє перетворенню соціального капіталу в матеріальні і нематеріальні блага. Це означає неефективне використання соціального капіталу, в тому числі етнічних підходів.

Підводячи підсумок, можна сказати, що поняття капіталу постійно розширює своє значення разом зі зростаючим розумінням складності процесів (включаючи послуги, технології та нематеріальні активи). Нематеріальні активи, пов'язані з культурою та соціальними взаємодіями, у дослідженні розглядаються як *етнічна цінність, етнічний ресурс або внутрішній чи зовнішній етнічний капітал*.

Термінологічний та літературний огляд, представлений у цьому розділі, дозволяє дати точну характеристику впливу етнічних факторів на соціально-економічні процеси рідної країни та країни перебування. Зокрема, з'ясовується, що нематеріальний ресурс – етнічний капітал – стає системним елементом формування державної політики у сфері міграційної політики як на Батьківщині, так і в країні, що приймає біженців та економічних мігрантів (рис. 2.5). Отже, за відсутності міграційної політики важливо враховувати специфіку етнічного капіталу, щоб ефективно будувати та формувати міграційну політику. Наступний розділ присвячений діаспорам мігрантів та воєнних біженців, опису структури механізмів впливу їхнього етнічного капіталу на громади рідної країни та приймаючої країни. Зокрема, у наступному розділі представлено розподіл диференційованих взаємодій етнічного капіталу між спільнотою біженців у рідній країні та в приймаючих країнах, створюючи концептуальну основу, яку ми коротко назвемо «сегментацією».

3 Етнічний капітал біженців – теорія (модель) та структура

Попередні міркування доводять, що структура етнічного капіталу та модель динаміки етнічного капіталу у відносинах з навколишнім середовищем сприяють

¹⁵ Вплив етнічного капіталу на різні аспекти функціонування цих систем і появу інститутів, функціонування яких підпорядковується наднаціональному регулюванню, можна охарактеризувати як метайнститут, що має важливий вплив на соціальну та економічну інтеграцію.

розумінню трансформаційних процесів та систематизації про-ефективних змін. Також просторові механізми зміни етнічного капіталу в міграційних процесах та диференціація етнічного капіталу мігрантів та етнічного капіталу приймаючої країни в ситуації розбіжності цих етнічних капіталів є обставинами, які необхідно враховувати.

У розділі 3 підрозділі 3.1. описує методологічні основи аналізу капіталу етнічних спільнот, зокрема в контексті економіки підприємництва та діаспори. Використовуючи поняття соціального капіталу та міграційних мереж, автори досліджують вплив капіталу етнічної групи на економіку міст іммігрантів, їх роль у глобалізації та ризик перетворення цих міст на етнічні гетто. У тексті також згадуються проблеми вивчення економіки етнічних спільнот, особливо в міських умовах, і вплив цих спільнот на процеси глобалізації та економічний розвиток. У підрозділі 3.2. – було зазначено, що процес створення рекомендацій щодо міграційної політики вимагає врахування індивідуальної, групової, національної та міжнародної перспективи. Описано складні правові та адміністративні процедури, пов'язані з отриманням статусу громадянства особами зі статусом біженця, та вплив різних чинників на адаптацію мігрантів. При аналізі враховувалося поняття етнічного капіталу, що включає як внутрішні (втрата роботи, розрив зв'язків із родиною), так і зовнішні атрибути (мова, культура). Методологічна основа включає етапи міграції, когорти населення та взаємодію між країнами походження та приймаючими країнами. Механізми описують вплив субпопуляцій біженців на їх оточення в рідних і приймаючих країнах.

3.1 Методологічні аспекти

Методологічною основою для подальшого аналізу є концепції, підходи, методи (m.in. теорії людського і культурного капіталу, теорія так званого етнічного кордону, теорія раси, теорії ознак, теорії адаптації, теорії гендерного лідерства). Цей аналіз поєднує дві важливі теоретичні традиції – теорію соціального капіталу та теорію міграційних мереж, що використовуються як частина системного підходу.

Етнічний капітал концептуалізується як поєднання фінансового, людського та соціального капіталу, специфічного для етнічних спільнот, зазначають М Чжоу і М. Лінь (2007). У літературі представлені моделі, що пояснюють етнічне підприємництво, включаючи *модель форм капіталу* (В. Ні і Дж.М. Сандерс, 2001), *дисперсійний підхід (змішаний)* та *клубна теорія*, наводять Н. Вершиніна та авторський колектив (2011). Іммігранти, які прибувають з низьким фінансовим, людським та культурним капіталом, мають більше шансів знайти роботу в етнічних економіках, тоді як іммігранти з

людським та культурним капіталом, який можна обмінювати в приймаючому суспільстві, мають більше шансів знайти роботу в ширшій основній економіці. Ця структура враховує такі фактори, як структури потенціалу, інституційні контексти та внутрішньоетнічні відмінності, такий контекст досліджень у А. Гаррідо та Ч. Олмос (2006), В. Відіцкі (2020).

Формування етнічного капіталу діаспори дозволяє зміцнити соціально-економічний потенціал регіону. Дж. Лін (1998) доповнює це, обговорюючи переоцінку етнічних місць у містах, які є воротами для імміграції, наголошуючи на ролі етнічних підприємців, громадських активістів та митців у цьому процесі.

Міста іммігрантів, які базуються на основі етнічного капіталу однієї діаспори, за умов якщо вони подолають загрозу перетворення на етнічні гетто, можуть компенсувати деіндустріалізацію та занепад міст шляхом створення та розширення місць обміну праці, капіталом, товарами та культурою в новій глобальній економіці. На економіку міст іммігрантів впливає економічний потенціал етнічного капіталу діаспори. Концепція етнічної економіки в містах, і зокрема використання економічного потенціалу етнічного капіталу діаспори, мало досліджена і становить науковий інтерес у цій сфері.

Формування економічного потенціалу в містах іммігрантів у найбільших випадках відбувається за умов концентрації етнічного капіталу діаспори, що вказує на складний поведінковий механізм, аналіз та пояснення якому потребує ґрунтовних методологічних засад. Вплив цього економічного потенціалу можна вивчати в різних галузях. Значну роль у зміцненні економічного потенціалу етнічного капіталу діаспори відіграє також інтеграція етнічного капіталу у світовий простір. Під етнічною економікою, що виникає, мається на увазі створення і розвиток інститутів, соціальних мереж або символічних транснаціональних просторів – етнічних міст іммігрантів, які вносять важливий внесок в процеси економічної та культурної глобалізації.

Етнічна економіка – це розділ економічної науки, який вивчає вплив етнічних груп на економічні процеси, структури та результати, вивчає культурні, історичні та соціальні характеристики різних етнічних груп та їх вплив на економічну поведінку, продуктивність, виробництво, споживання, підприємництво та інші аспекти економіки. Дослідження відносин між етнічними групами у сфері економіки, ролі етнічних мереж та спільнот у формуванні бізнесу та торгівлі, впливу культурних та релігійних чинників на економічний розвиток, а також впливу дискримінації та соціального відчуження на економічний статус етнічних меншин є основою для виникнення *економічних теорій етноекonomіки*. Важливими аспектами цих теорій є економічна інтеграція іммігрантів,

взаємодія різних етнічних груп на ринках праці та продукції, розробка економічних стратегій, спрямованих на збереження та розвиток етнічних спільнот.

Висновок полягає в тому, що етнічний капітал, поєднання фінансово-економічного, людського та соціального капіталу, відіграє важливу роль у формуванні етнічної економіки та підприємництва в містах іммігрантів. Цей капітал сприяє зростанню соціально-економічного потенціалу регіонів, особливо в контексті глобалізації, і його вплив особливо помітний у механізмах утворення робочих місць, культурі та торгівлі. Вивчення етнічної економіки та її впливу на розбудову міст іммігрантів є науковим завданням, яке потребує обґрунтованої методологічної основи. Водночас, важливим питанням залишається економічна інтеграція іммігрантів та уникнення перетворення міст на етнічні гетто.

3.2 Емпіричні аспекти

Процес створення рекомендацій щодо міграційної політики потребує врахування індивідуальних, групових, національних та міжнародних перспектив. Наприклад, етапи отримання статусу громадянства для власників біженців передбачають складні юридичні та адміністративні процеси, що є наслідком міграційної політики країни перебування. Успіх міграційної політики країни та прискорена адаптація залежать від багатогранного характеру зміни статусу мігрантів та різних факторів, що впливають на ці процеси. Важливими факторами перехідних процесів є поведінка мігрантів під час їх перебування, характеристики кваліфікацій та компетенцій особистості, вплив сімейних факторів на індивідуальні характеристики, які можуть бути важливими для соціальної та культурної інтеграції мігрантів. Правові засади міграційної політики, державного управління, соціальної політики та кримінальної юстиції є ключовими для визначення правового статусу та прав мігрантів у приймаючій країні.

Автори у дослідженні припускають, що етнічна ідентифікація описується такими ознаками, як спільне національне та територіальне походження, традиція, культура, цінності, мовні навички, почуття приналежності до етнічної мережі, спільна історія, релігія та спільний травматичний досвід.

Аналіз етнічного капіталу включає внутрішні атрибути (розрив фізичного контакту з членами сім'ї, які залишилися на батьківщині, заміна ділових відносин на віддалені, втрата роботи тощо) та зовнішні атрибути (різні мови, алфавіт, професійна культура). Ці атрибути визначають соціальну та економічну згуртованість групи.

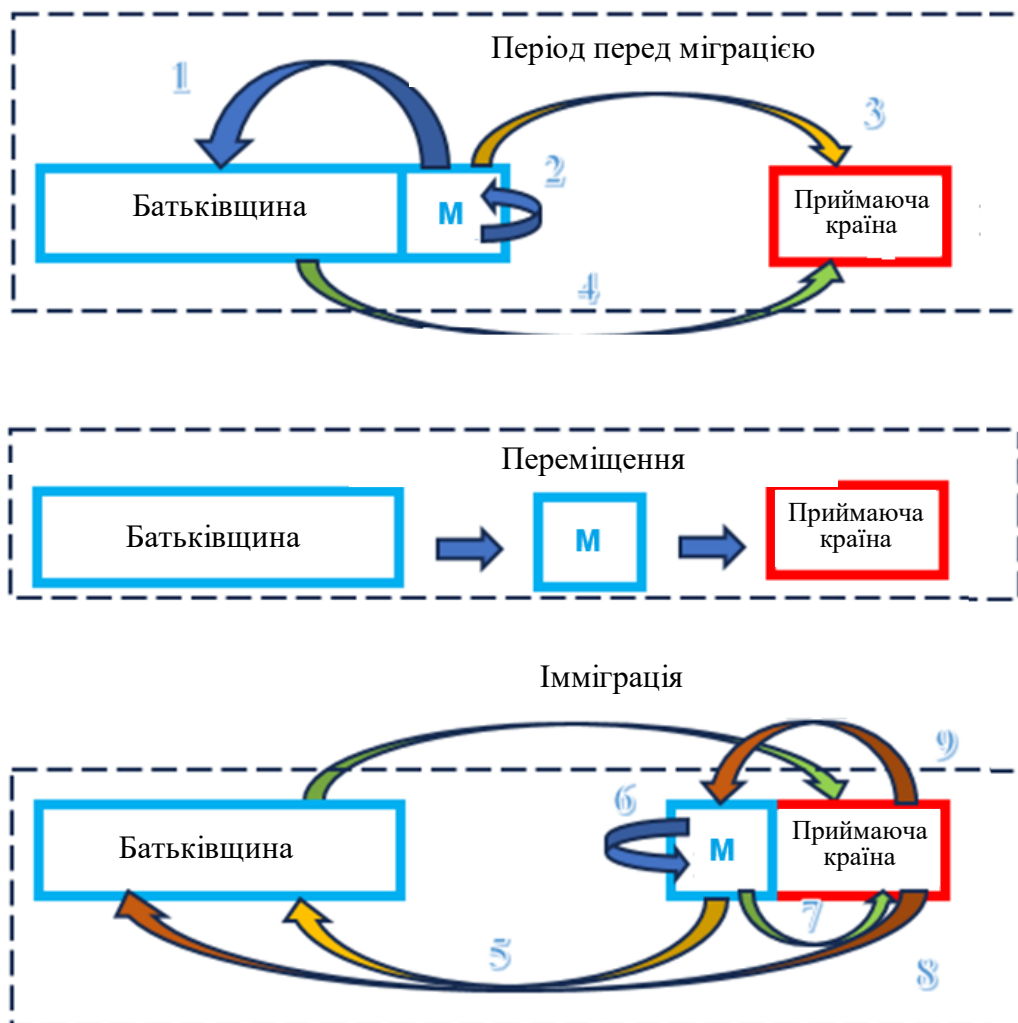
Концепція аналізу, представлена в дослідженні, визначається:

- *часова структура* – розрізняють такі три фази: фаза перед імміграцією, перехідна фаза та фаза після імміграції (еміграція)
- *структура груп* – наступні три групи: населення Батьківщини та населення приймаючої країни, а також самі іммігранти/емігранти
- *структура взаємодії* – характеристика для кожної фази і для кожної пари груп, типів механізмів, що описують вплив етнічного капіталу на внутрішнє і зовнішнє середовище. Всього автори розглядають 9 механізмів, позначених на рисунку 3.1.
- *соціальні характеристики* – за кожним механізмом впливу етнічної приналежності на навколишнє середовище розрізняють масштаби впливу: загальнокультурний вплив, національний вплив, інституційний вплив (мережевий вплив, що відповідає етнічному зовнішньому капіталу) та (мережевий вплив, що відповідає етнічному внутрішньому капіталу в родинних зв'язках та громадських колах). Соціальні характеристики представлені на рисунку 3.2 у вигляді піраміди.

Механізми, що описують вплив етнічного капіталу на внутрішнє і зовнішнє середовище на рисунку 3.1, описані наступним чином:

- *Механізм M1 (M2)* описує вплив субпопуляції потенційних мігрантів/біженців на їхнє внутрішнє (зовнішнє) середовище в їхній рідній країні;
- *Механізм M3* описує вплив субпопуляцій майбутніх мігрантів/біженців на їхнє зовнішнє середовище в приймаючій країні;
- *Механізм M4* – описує вплив населення рідної країни на її зовнішнє середовище;
- *Механізм M5 (M6)* – описує вплив субпопуляції мігрантів/біженців у приймаючій країні на внутрішнє (зовнішнє) середовище Батьківщини;
- *Механізм M7* описує вплив субпопуляції мігрантів/біженців на внутрішнє середовище в приймаючій країні;
- *Механізм M8 (M9)* описує вплив населення приймаючої країни на внутрішнє середовище рідної країни іммігрантів (на субпопуляцію біженців у приймаючій країні).

Механізми взаємодії та вектори впливу етнічного капіталу на внутрішнє і зовнішнє середовище

Джерело: авторська розробка

Рисунок 3.1. Виділяють дев'ять механізмів впливу етнічного капіталу діаспори на внутрішнє і зовнішнє середовище і на себе в внутрішньому і зовнішньому середовищі. Авторами розроблено 9 механізмів впливу на зміни соціально-економічного середовища приймаючої країни, Батьківщини та власне, зміни в середині групи.

На рисунку 3.2 показана піраміда, що складається з чотирьох рівнів, кожен з яких представляє різний тип впливу етнічного капіталу на внутрішнє і зовнішнє середовище. Піраміда ілюструє різні рівні та механізми впливу етнічного капіталу на навколишнє середовище – від особистого та місцевого рівня до національно-культурних аспектів.

Соціальна характеристика впливу етнічного капіталу

Джерело: авторська розробка

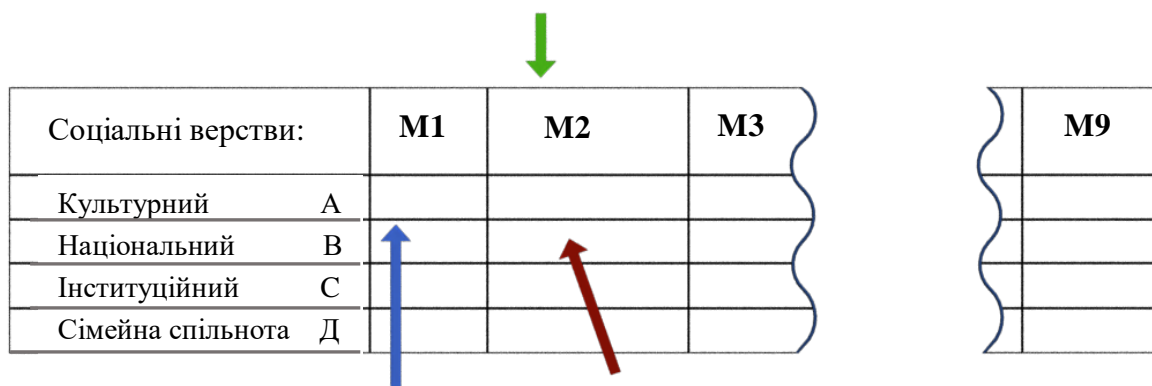
Рисунок 3.2. Рівні механізмів впливу етнічного капіталу мігрантів/біженців на внутрішнє та зовнішнє середовище.

На рисунок 3.2 верхній рівень піраміди (А. Культура) відображає культуру, яка є основним і найважливішим елементом, що створює етнічний капітал. Культура охоплює традиції, мову, цінності та звичаї, які передаються з покоління в покоління і мають величезний вплив на ідентичність як окремих людей, так і цілих спільнот. Другий рівень (В. Країни) являє собою країну, яка визначає макросередовище етнічного капіталу. Сюди входить політична система, економічні умови, законодавство та інші національні фактори, що впливають на розвиток і функціонування етнічного капіталу. Третій рівень (С. Інститути та мережі) включає інститути та мережі, які створюють організаційні та соціальні структури, що підтримують та захищають етнічний капітал. До них належать навчальні заклади, релігійні організації, громадські об'єднання та інші форми колективної дії. Нижчий рівень (Д. Родина, близькі, суспільство) орієнтується на родину, родинні зв'язки, самих родичів і місцеву громаду. Це основні центри, де формується і підтримується етнічний капітал на рівні повсякденних взаємодій і соціальних зв'язків.

На рисунку 3.3 схематично представлено дев'ять механізмів впливу етнічного капіталу на внутрішнє і зовнішнє середовище, що відносяться до чотирьох типів спільнот. Отже, всього їх 36, і далі вони будуть називатися частковими механізмами. Зокрема, перша колонка на рисунку 3.3 (синя стрілка) представляє вплив механізму М1, тобто вплив субпопуляції майбутніх біженців на внутрішнє середовище в рідній країні (без прив'язки до часової структури). Кожне поле в таблиці описується аббревіатурами

M1-A, M1-B, M1-C і M1-Д із зазначенням соціального прошарку, а в наступних частинах тексту ці позначення змінюються, замінюючи M1 на M2, M3 і M4 відповідно).

Структура концептуального аналізу

Джерело: авторська розробка

Рисунок 3.3. Приклад червоної стрілки вказує на поле M2-B, яке є описом впливу субпопуляції майбутніх біженців на їх зовнішнє середовище в рідній країні.

Описані нижче 36 часткових механізмів наводять приклади їх виникнення та розширення впливу.

Частини Механізмів пов'язані з Механізмом 1. (перша колонка на рисунку 3.3), що описує «Вплив субпопуляції майбутніх біженців на їхнє зовнішнє середовище в рідній країні» у довоєнний період, характеризуються наступним чином.

Культурний вимір (M1-A). У передвоєнний період у рідній країні відбувався закономірний процес розвитку національної культури. Мешканці, у тому числі майбутні біженці, розширюють свої культурні звички та включають нові цінності до каталогу своїх цінностей. У процесі створюються нові традиції та звичаї, що сприяє збагаченню місцевої культури, що проявляється у звичаях та манері святкування урочистостей, фестивалів, виставок, конференцій тощо.

Національний вимір (M1-B). Етнічний капітал країни сприяє культурному, економічному, соціальному, політичному та інституційному прогресу. Цей феномен можна охарактеризувати як здорове функціонування економіки, що призводить до економічного зростання в умовах соціальної згуртованості, а в багатьох випадках і політичної інтеграції та зміцнення соціальних інститутів.

Інституційний вимір (M1-C). Етнічний капітал сприяє ефективній співпраці організацій, що здійснюють іноземні інвестиції, здійснюють діяльність, наприклад, у сфері туризму, організації наукових та академічних стажувань тощо. Це позитивно впливає на функціонування ринку праці завдяки розширенню мережі контактів, що

полегшує проблеми працевлаштування, професійного розвитку та професійного розвитку, а отже – зниження безробіття та підвищення економічної продуктивності.

Вимір родинної спільноти (M1-Д). Етнічний капітал сприяє, зміцнює і сприяє розвитку сімейних традицій і цінностей. Цей процес, у свою чергу, зміцнює соціальний капітал, що є важливим для багатьох аспектів життя суспільства. Таким чином, субпопуляції майбутніх біженців, що залишилися на батьківщині, сприяють розвитку соціальної структури і зміцненню її основ, що проявляється в поліпшенні соціальних відносин і підвищенні загальної стабільності громади.

Підмеханізми, пов'язані з Механізмом 2 (друга колонка на рисунку 3.3) «Вплив субпопуляції майбутніх мігрантів/біженців на їхнє зовнішнє середовище в рідній країні» у довоєнний період характеризуються наступним чином.

Культурний вимір (M2-А). Національний етнічний капітал збагачується за рахунок участі у міжнародних змаганнях, ознайомлення з кращими практиками світової культури, кулінарії, традицій, одягу (моди), спорту тощо.

Національний вимір (M2-В). Національний етнічний капітал зміцнюється в результаті активної участі в політичному і громадському житті країни, так як він сприяє розвитку демократичних процесів і соціально-економічному розвитку країни. Такий розвиток зумовлений, зокрема, підвищенням громадянської активності через участь у виборах, громадянських рухах та інших ініціативах (розвиток ключових компетентностей, підписання безвізу тощо). Оскільки етнічні групи мають своїх представників у міжнародних організаціях, то етнічний капітал, що розширюється на таких рівнях, сприяє партнерському представництву рідної країни на міжнародному рівні та будує політичну стабільність.

Інституційний вимір (M2-С). Прикладом впливу інституцій та нормативних актів на ефективність є запровадження безвізового режиму в Європейському Союзі. Це виражається в розширенні міжнародних контактів, ініційованих за національною ознакою, а значить – і в збільшенні цього капіталу. Економічні та культурні наслідки цього зростання особливо очевидні в міжнародному туризмі та пропозиції професійних стажувань.

Вимір родинної спільноти (M2-Д). Це пов'язано з розвитком транскордонних контактів за етнічним походженням, міжнародною етнічною згуртованістю, представниками етнічного капіталу Батьківщини з вихідцями з Батьківщини, які рано емігрували в різні країни. Він посилює рівень соціальної підтримки мігрантів та біженців у приймаючих країнах з боку населення Батьківщини.

Розміри виникнення Механізму 3 (третя колонка на рисунку 3.3) «Вплив субпопуляції майбутніх мігрантів/біженців на їх зовнішнє середовище приймаючої країни» в довоєнний період характеризуються наступним чином.

Культурний вимір (МЗ-А). Здійснюється культурний обмін, подорожуючі особи з інших країн можуть відчути багатство культурних традицій, принесених різними етнічними групами. Це сприяє взаємному культурному обміну, де відвідувачі мають можливість дізнатися про різноманітні культурні практики, традиції, кухню, музику та мистецтво. Завдяки культурному обміну зменшуються культурні бар'єри. Зустрічі з різними етнічними групами допомагають мігрантам краще розуміти та поважати культурні відмінності, що сприяє зменшенню культурних бар'єрів та підвищенню толерантності та відкритості. Економічна та соціальна підтримка надається з метою сприяння розвитку підприємництва, зайнятості та освіти.

Національний вимір (МЗ-В). Етнічний капітал має багатогранний вплив на мігрантів з інших країн, сприяючи культурному обміну, економічному розвитку, соціальній взаємодії та інституційній підтримці. Цей вплив допомагає гостям краще інтегруватися в нове середовище, знаходити підтримку та можливості для зростання, що загалом сприяє формуванню більш інклюзивного та толерантного суспільства. Соціальні послуги надаються мігрантам та біженцям з інших країн.

Інституційний вимір (МЗ-С). Субпопуляція майбутніх мігрантів та їх групи створюють різноманітні інституції, пропонують товари та послуги, які цікаві відвідувачам з інших країн, створюють привабливе середовище для туристів та гостей міста (наприклад, етнічні ресторани, міні-маркети з локальними особливостями та інше). Таким чином, створюються нові можливості для бізнесу в країнах з економікою, що розвивається. Зовнішнє середовище в приймаючій країні розширює ділове співробітництво з етнічними підприємцями, що сприяє залученню інвестицій, створенню та зміцненню партнерських відносин, розширенню ринків збуту.

Вимір родинної спільноти (МЗ-Д). Родина мігрантів/біженців, пов'язані з родинними в приймаючій країні через економічну діяльність, культурний обмін, соціальну інтеграцію та громадянську активність. Цей вплив сприяє зміцненню міжособистісних зв'язків, розвитку економіки та підвищенню рівня взаєморозуміння між двома народами. Тісні зв'язки між мігрантами, біженцями та приймаючим населенням закладають підґрунтя для подальшої співпраці та підтримки у важкі часи та часи кризи.

Розміри виникнення Механізму 4 – «Вплив субпопуляцій мігрантів/біженців на зовнішнє середовище Батьківщини» в передвоєнний період охарактеризовані наступним чином.

Культурний вимір (M4-A). Знання культурно-історичних аспектів формування колективної ідентичності. Родини мігрантів та біженців несуть свої традиції, звичаї та національну кулінарію до міжнародної спільноти. Це сприяє культурному обміну, збагаченню культури інших країн світу та підвищенню рівня міжкультурного взаєморозуміння та толерантності. Розвивається діалог між різними національними групами, що сприяє зміцненню міжособистісних зв'язків і створенню мереж, в яких могли б співпрацювати представники обох націй.

Національний вимір (M4-B). Багато біженців приїхали на заробітки до інших країн світу, часто працюючи в галузях, де існує попит робочої сили, таких як будівництво, сільське господарство, догляд за людьми похилого віку та прибирання. Це зменшило тиск на роботодавців у приймаючій країні та сприяло економічній стабільності та розвитку окремих секторів економіки. Підтримка добробуту родин мігрантів та біженців приватними переказами. Економічні мігранти, які працювали в інших країнах світу, забезпечують фінансову стабільність своїм родинам на Батьківщині, надсилаючи зароблені гроші. Це сприяє зменшенню економічного навантаження на українські родини та підвищує їх добробут. Обсяги приватних переказів від мігрантів домінують над іноземними інвестиціями в країну.

Інституційний вимір (M4-C). Біженці підтримують розвиток демократичних процесів. Діти з родин мігрантів та біженців навчаються в іноземних навчальних закладах, що сприяє обміну знаннями та культурному збагаченню як біженців, так і дітей з країни перебування. Це також допомагає дітям-біженцям краще інтегруватися в міжнародне суспільство та подружитися з однолітками з інших країн.

Вимір родинної спільноти (M4-D). Родини біженців активно виступають за захист прав економічних мігрантів, що сприяє поліпшенню умов праці та рівня якості життя всіх мігрантів в інших країнах світу. Це також підвищує рівень обізнаності міжнародної спільноти про проблеми та виклики, з якими стикаються економічні мігранти.

Розміри виникнення Механізму 5 – «Вплив субпопуляції мігрантів/біженців в приймаючій країні на внутрішнє середовище Батьківщини» в передвоєнний період характеризуються наступним чином.

Культурний вимір (M5-A). Культурні аспекти впливу субпопуляції мігрантів та біженців на внутрішнє середовище Батьківщини під час кризи є багатогранними та

охоплює культурний обмін, збереження національної ідентичності, зміцнення зв'язків з діаспорою, підтримку культурних ініціатив та інтеграцію нових елементів у культуру Батьківщини. Цей вплив сприяє збагаченню та розвитку культури, зміцненню національної ідентичності та підтримці культурних зв'язків між Батьківщиною та її діаспорою. Мігранти і біженці в приймаючій країні активно взаємодіють з культурою приймаючої країни, що сприяє взаємному культурному збагаченню двох націй. Етнічний капітал приносять свої традиції, музику, мистецтво та кулінарію у суспільство приймаючої країни, одночасно адаптуючи та переймаючи елементи культури приймаючої країни.

Національний вимір (M5-B). Етнічний капітал стимулює взаємодію та діалог між етнічними групами, що може сприяти формуванню більш толерантного та відкритого суспільства. Це також допомагає зменшити упередження та стереотипи щодо різних етнічних груп. Мігранти/біженці інвестують у проєкти на Батьківщині, зокрема благодійні та ініціативи з відбудови, щоб підтримати місцеві громади та бізнес, які постраждали під час війни та криз.

Інституційний вимір (M5-C). Формування громад і громад мігрантів/біженців в приймаючих країнах сприяє збереженню національних традицій, звичаїв і обрядів. Це допомагає біженцям зберігати свою національну ідентичність та залишатися на зв'язку з рідною культурою. Зв'язки діаспори зміцнюються за рахунок підтримання тісних зв'язків з родинами та друзями з Батьківщини, що сприяє обміну інформацією та культурними практиками, збереженню культурної спадщини та взаємопідтримці.

Вимір родинної спільноти (M5-D). Економічні мігранти, які працюють у країні перебування, регулярно здійснюють приватні грошові перекази своїм близьким та членам родини на Батьківщині. Це підтримує економіку Батьківщини, особливо під час кризи, коли багато людей втратили джерела доходу. Разом з тим, є випадки переміщення мігрантів/біженців, розриву родинних зв'язків та збільшення кількості розлучень. Відбувається втрата зв'язку з рідними і роз'єднання сімей. Проте, присутні приклади взаємної підтримки в складних умовах кризи навіть після розлучення.

Розміри виникнення Механізму 6 – «Вплив субпопуляції мігрантів/біженців в приймаючій країні на зовнішнє середовище Батьківщини» - в передвоєнний період характеризуються наступним чином.

Культурний вимір (M6-A). Взаємодія групи відбувається з суспільством, що сприяє кращому розпізнаванню Батьківщини, елементів культури етносу в світовій культурі, адаптації та прояву елементів етнічної культури, в міжнародному середовищі

в культурі інших етносів. Наприклад, Іван Марчук – відомий український художник, представляють свої роботи, демонструє іноземцям, які у більшості випадків вперше дізнаються про українських митців, приносить значний внесок української культури у світову культуру. Для українців це натхнення та популяризація національної ідентичності через культуру.

Національний вимір (М6-В). Мігранти/біженці беруть активну участь у міжнародних акціях та політичних заходах, що допомагає привернути увагу до ситуації на їх Батьківщинах. Це участь у демонстраціях, зустрічі з політиками, участь у медійних кампаніях. Мігранти/біженці сприяють лобюванню інтересів Батьківщини в країні перебування, зокрема у сфері надання гуманітарної допомоги. Етнічний капітал стимулює взаємодію та діалог між етнічними групами, що сприяє формуванню толерантного та відкритого демократичного суспільства. Це сприяє зменшенню упереджень та стереотипів щодо різних етнічних груп. Біженці активно долучаються до волонтерських ініціатив, спрямованих на допомогу постраждалим на Батьківщині. Вони співпрацюють з міжнародними організаціями та місцевими волонтерами, щоб надати необхідну підтримку та ресурси.

Інституційний вимір (М6-С). Етнічна група мігрантів/біженців в приймаючих країнах бере участь у міжнародних культурних проєктах, спрямованих на підтримку Батьківщини та її культурної спадщини. Це зміцнює зв'язки між етнічною діаспорою та Батьківщиною, сприяє взаєморозумінню та підтримці. Підтримка етнічних культурних ініціатив біженців здійснюється шляхом організації благодійних акцій у країні перебування, благодійних концертів, вистав та аукціонів з метою збору коштів на підтримку етнічного капіталу на Батьківщині та культурних ініціатив. Вона допомагає підтримувати «своє суспільство» та захищати національну культуру під час кризових подій. Утворюються нові інституції та відбувається розвиток існуючих, розширюється взаємодія з асоціаціями та громадськими організаціями. Мігранти/біженці активно співпрацюють з організаціями обох країн для реалізації спільних проєктів, що сприяє розвитку професійного, культурного обміну та підтримки громади на Батьківщині.

Вимір родинної спільноти (М6-Д). На рівні родинного впливу субпопуляції українських мігрантів/біженців у приймаючій країні етнічний капітал стимулює світову спільноту до фінансової підтримки, емоційної взаємодії, збереження культури та соціальної інтеграції. Ці аспекти допомагають родинам мігрантів/біженців адаптуватися до нових умов життя, зберегти свою культуру та ідентичність, а також залучити міжнародну підтримку для подолання наслідків кризи.

Розміри виникнення Механізму 7 – «Вплив субпопуляції мігрантів/біженців з Батьківщини на їх внутрішнє середовище в приймаючій країні» - в передвоєнний період характеризуються наступним чином.

Культурний вимір (M7-A). Етнічні спільноти вносять свої традиції, мову, звичаї та культурні практики, що сприяє культурному розмаїттю та взаємному збагаченню. Наприклад, етнічні фестивалі, національні свята та кулінарія збагачують культурне життя приймаючої країни. Відбувається взаємодія групи з новою культурою, створюються міжкультурні сфери, інтегруються елементи культурного етносу однієї культури з іншою культурою, відбувається закріплення і адаптація культури серед інших етносів. Водночас, між приймаючим населенням та субпопуляціями мігрантів/біженців може існувати культурна напруга через різні культурні традиції та спосіб життя. Без розумного врегулювання цих питань, така ситуація може призвести до непорозумінь і конфліктів.

Національний вимір (M7-B). Етнічний капітал стимулює взаємодію та діалог між етнічними групами, що сприяє формуванню більш толерантного та відкритого суспільства. Це також допомагає зменшити упередження та стереотипи щодо різних етнічних груп. Субпопуляція мігрантів/біженців змінює демографічну структуру в приймаючій країні, вікову і гендерну структуру, відбувається збільшення чисельності населення в деяких місцях і збільшення різноманітності. Фонди соціального страхування обтяжені інтенсивним напливом мігрантів/біженців у порівнянні з помірними темпами зростання фондів накопичення капіталу соціального страхування. Мігранти/біженці вносять свій внесок у розвиток економіки за умов доступу до ринку праці приймаючої країни.

Інституційний вимір (M7-C). Етнічні спільноти формують власні бізнеси, некомерційні організації та громадські об'єднання, які стають важливими економічними акторами. Етнічні підприємці несуть нові ідеї, бізнес-моделі та інновації, які в свою чергу сприяють розвитку локальної економіки. Значна кількість мігрантів/біженців збільшує навантаження на сектори освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та житлового будівництва. Такий тренд стимулює уряди та місцеві органи влади залучати додаткові ресурси та змінювати локальні політики. У таких випадках виникає потреба у розвитку інституційної спроможності, впровадженні нових підходів до управління й наданні послуг та посиленні міжсекторальної співпраці. У нових умовах мігранти/біженці зміцнюють етнічні соціальні мережі, формують мережі діаспор, створюючи нові зв'язки та взаємодії між суспільством. Утворюються нові громади та нові форми взаємодопомоги. Водночас мігранти/біженці

можуть зіткнутися із соціальною ізоляцією та труднощами інтеграції нові громади, особливо коли наявні культурні та мовні бар'єри.

Вимір родинної спільноти (M7-D). На Батьківщині спостерігається розрив родинних відносин з членами родини, збільшується кількість розлучень, втрачається порозуміння між близькими. З'являються нові форми родинних відносин, обумовлені низькою самооцінкою в кризових умовах (розлука через війну, цивільний шлюб або цивільне партнерство з третіми особами, цивільна полігамія, цивільні партнерства та спільне мешкання гетеросексуальних осіб). Цей феномен підкріплюється механізмами, що перевіряють традиційні родинні зв'язки, які вже були присутні до війни, і не тільки. Я. Лодзінська та Я. Куртика-Халас (2018) звертають увагу на кризові зміни, які часто травматично порушують існуючий соціальний порядок, впливаючи на погіршення стану та добробуту осіб, а також порушення багатьох аспектів соціального життя, зокрема родинних відносин.

Розміри виникнення Механізму 8 «Вплив населення приймаючої країни на внутрішнє середовище країни-донора іммігрантів» у воєнний період охарактеризовано наступним чином.

Культурний вимір (M8-A). Населення приймаючої країни має значний і багатогранний вплив на внутрішнє середовище донора іммігрантів. Вона сприяє культурному збагаченню, економічному розвитку, соціальній підтримці та політичній інтеграції донора-іммігранта в ЄС. Цей вплив сприяє зміцненню українського суспільства, сприяє взаєморозумінню та інтеграції, підтримує розвиток демократичних цінностей та економічне зростання.

Національний вимір (M8-B). Населення приймаючої країни сприяє поширенню європейських цінностей, таких як демократичні принципи, права людини та верховенство права. Це сприяє зміцненню громадянського суспільства та розвитку демократичних інститутів на Батьківщині. Сприятлива політика приймаючих країн мігрантів/біженців для іммігрантів активно підтримують євроінтеграцію. Населення приймаючої країни підтримує ці ідеї стосовно європейської інтеграції та сприяє поширенню інформації про переваги інтеграції в ЄС. Це включає політичну та соціальну підтримку реформ, спрямованих на зближення нових країн до ЄС.

Інституційний вимір (M8-C). Населення приймаючої країни бере активну участь у соціальних програмах та благодійних проєктах на Батьківщині мігрантів/біженців. Це включає підтримку закладів освіти, лікарень, громадських установ та програм

підтримки вразливих груп населення, організують гуманітарну допомогу та підтримку громади країни-донора-іммігранта.

Вимір родинної спільноти (М8-Д). Збільшується кількість інтернаціональних шлюбів і цивільних партнерств між представниками різних національностей.

Розміри механізму 9 (остання колонка на малюнку 3.3.) «Вплив населення приймаючої країни на субпопуляцію мігрантів/біженців у країні перебування» у воєнний період характеризується наступним чином.

Культурний вимір (М9-А). Культура приймаючої країни утворює поле до асиміляції мігрантів/біженців, а це означає, що вони повинні прийняти цінності та культурні норми приймаючої країни. Інтеграція, з іншого боку, означає взаємну адаптацію, під час якої як мігранти/біженці, так і приймаюче суспільство навчається та адаптуються один до одного. Знання мови країни перебування є ключовим елементом інтеграції. Населення приймаючої країни може підтримати вивчення мови, організувавши мовні курси, що полегшує, наприклад, біженцям спілкування та пошук роботи. На мігрантів/біженців можуть розширюватись культурні норми та цінності приймаючої країни, гендерна рівність, релігійна та етнічна толерантність, а також спосіб життя.

Національний вимір (М9-Б). Національна політика щодо мігрантів/біженців впливає на їхні права та обов'язки. Міграційна політика приймаючої країни створює можливості для інтеграції, пропонуючи мігрантам/біженцям підтримку, освіту, охорону здоров'я та програми зайнятості. Нормативно-правові акти щодо працевлаштування біженців створюють можливості або бар'єри для доступу до ринку праці. Приймаюча країна має власні місцеві правила визнання професійної інтеграції біженців, відповідно до Європейської мережі інформаційних центрів.

Інституційний вимір (М9-С). Неурядові та інші організації пропонують підтримку у сферах освіти, охорони здоров'я, юридичних консультацій та соціальної інтеграції. Навчальні заклади та інші навчальні заклади розробляють інклюзивну політику для біженців, пропонуючи інтеграційні програми, мовні курси та кар'єрне консультування. Система охорони здоров'я, відповідно до вимог міграційної політики, відкриває доступ до медичної допомоги, як фізичної, так і психічної.

Вимір родинної спільноти (М9-Д). Імміграція – це важке випробування для родини мігранта/біженця, відбувається випробування слабких сторін та, водночас, може бути основною одиницею емоційної та матеріальної підтримки. Родина підтримує освіту дітей, що має вирішальне значення для довгострокової інтеграції. Родина

мігрантів/біженців формують соціальні мережі з місцевими родинами для досягнення взаєморозуміння та інтеграції.

Підводячи підсумок, можна сказати, що в цьому розділі пропонується структурування взаємодії структурних елементів етнічного капіталу. Запропонована структура дозволяє проводити сегментацію напрямів досліджень та здійснювати пошук наборів конкретних показників, які дозволять виміряти ефекти функціонування часткових механізмів впливу етнічного капіталу на внутрішнє та зовнішнє середовище. Запроваджена схема сегментації є загальною і будується без посилань на конкретні країни та статистичні дані. Такий підхід дозволяє розглядати сегментацію як концептуальну основу (аналітичну процедуру) для проведення досліджень динаміки етнічного капіталу в конкретних випадках. Можна зауважити, що, хоча етнічний капітал має важливі часткові впливи в кожному сегменті (див. Розділ 3), він дуже різноманітний і вимагає диференційованого специфічного дослідницького підходу в кожному сегменті.

4 Висновки

Європейський Союз будує своє існування і розвиток на принципах соціальної солідарності народів, що дає йому можливість долати культурні, національні та економічні відмінності. Такі інституції, як Європейський парламент, Європейська комісія та Європейський центральний банк, відіграють ключову роль у просуванні цієї солідарності через різноманітні програми та інституційні механізми. Європейська солідарність не лише підтримує інтеграцію в рамках Союзу, але й має на меті сприяти глобальній солідарності перед такими викликами, як воєнне біженство, міграція та гуманітарні кризи. Ключовим елементом інтеграційних процесів є етнічний капітал, що розуміється як сукупність соціальних, культурних та економічних ресурсів. Механізми етнічного капіталу характеризуються впливом змін життєвого циклу іммігрантів на адаптацію до нового середовища, що сприяє їх соціально-економічній інтеграції. Етнічний капітал розглядається як вартість, цінність, ресурс (актив) та інструмент, який в практичному полі допомагає досягати конкретних цілей, таких як міжкультурна освіта, інклюзивна політика та культурне просування.

Міграційні процеси, особливо в контексті російської війни в Україні, мають драматичний вплив на етнічний капітал, трансформуючи як матеріальні, так і нематеріальні цінності етнічних спільнот. Ефективне управління етнічним капіталом у приймаючих країнах може призвести до підвищення соціально-економічного потенціалу регіонів, а також до кращої інтеграції та адаптації біженців.

Управління міграцією та інтеграція біженців – це складні завдання, які потребують співпраці багатьох установ та організацій на різних рівнях. В основі міграційної політики ЄС базуються принципи інтеграції та толерантності (недискримінації), які є ключовими елементами у цьому процесі. Хоча враховуючи міграційну кризу ЄС, що почалась у 2015 році, міграційна політика ЄС залишається питанням для подальшого вдосконалення, враховуючи складність та динаміку глобальних міграційних потоків.

Таким чином, етнічний капітал відіграє важливу роль у соціально-економічній інтеграції мігрантів та біженців. Його ефективне використання може сприяти досягненню позитивних змін як для етнічних спільнот, так і для приймаючих країн, допомагаючи будувати більш згуртовані та інклюзивні суспільства.

Вплив приймаючого населення на субпопуляцію мігрантів/біженців є багатовимірним і включає різні культурні, політичні, інституційні та сімейні аспекти. Успішна інтеграція таких осіб вимагає співпраці на багатьох рівнях, щоб забезпечити

їм належну підтримку та дати їм можливість повноцінно брати участь у соціальному житті приймаючої країни.

Представлені в дослідженні концепції будуть продовжені в наступному дослідженні з метою надання відповідей на питання про можливість створення інститутів, що займаються управлінням етнічним капіталом, про роль регуляторних рішень у цьому контексті, а також про координацію національної міграційної політики та інших державних політик. Цікавий напрям майбутніх досліджень виникає з питання про загальноекономічний механізм впливу етнічного капіталу на економіку і роль інститутів в управлінні цим капіталом, і зокрема про практичні можливості формування принципів і стандартів функціонування цих інститутів.

У другій частині дослідження, що продовжує представлений дослідницький матеріал, наведено приклад взаємодії етнічного капіталу у контексті міжнародної міграції населення України в Польщу. Часова структура тут визначається датою агресії РФ проти України, приблизно дворічним періодом організації законодавства Польщі про біженців та мігрантів з України, а також поточним і майбутнім періодом. Запропонований емпіричний аналіз окремих напрямів сегментації дозволяє навести рекомендації щодо формування міграційної політики в обох країнах та визначитись з напрямками проведення досліджень динаміки етнічного капіталу в Польщі та Україні.

5 Бібліографія

Anthias, F. (2007). Ethnic Ties: Social Capital and the Question of Mobilisability. *The Sociological Review*, 55, 788 - 805.

Bailey, A. (2015). Global Migration: Current Trends and Issues.

Bartmiński, J. (2019). Tradycja i pamięć językowa uśpiona, pielęgnowana i ożywiana. Pytania o źródła polskiej tożsamości kulturowej. *Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury*. <https://journals.umcs.pl/et/article/view/8817>

Barwinska-Małajowicz A. (2012), Polskie migracje zarobkowe na początku XXI wieku – znaczenie sieci migracyjnych, „Gospodarka Narodowa”, 7–8, s. 117–141.

Borjas, G.J. (1991). Ethnic Capital and Intergenerational Mobility. *Foundations of Migration Economics*. Working Paper No. 3788. National Bureau of Economic Research. Cambridge. 47. <https://ssrn.com/abstract=473943>

Bourdieu, P. (1979). Les trois états du capital culturel. *Actes De La Recherche En Sciences Sociales*, 30, 3-6.

Connelly, R, Gayle, V & Lambert, P. (2016). Ethnicity and ethnic group measures in social survey research, *Methodological Innovations Online*, vol. 9. <https://doi.org/10.1177/2059799116642885>

European Higher Education Area and Bologna Process. <https://ehea.info/> data dostępu: 25.08.2024

European Research Area (ERA). https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/our-digital-future/european-research-area_en data dostępu: 25.08.2024

Europejska Izba Obrachunkowa. <https://www.eca.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024

Europejska Służba Spraw Zewnętrznych. <https://www.eeas.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024

Europejski Bank Centralny. <https://www.ecb.europa.eu/ecb/html/index.pl.html> data dostępu: 25.08.2024

Europejski Bank Inwestycyjny. <https://www.eib.org/en/> data dostępu: 25.08.2024

Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/european-bank-for-reconstruction-and-development.html> data dostępu: 25.08.2024

Europejski Inspektor Ochrony Danych. <https://www.edps.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024

Europejski Komitet Regionów. <https://cor.europa.eu/pl/Pages/default.aspx> data dostępu: 25.08.2024

Europejski Komitet Społeczno-Ekonomiczny. <https://www.eesc.europa.eu/en> data dostępu: 25.08.2024

Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich. <https://www.ombudsman.europa.eu/> data dostępu: 25.08.2024

Facchini, G., Facchini, A.M. (2018). Migration Policy: Patterns, Perceptions, and Political-Economy Determinants.

- Fedor, C. (2020). Return to symbolic capital: case study. *Social Research Reports*, Vol. 12, Issue 2, pp. 27-36 <https://www.researchreports.ro/images/documente/srr-12-02-03.pdf>
- Fernandez-Kelly, P., Schaufli, R. (1994). Divided Fates: Immigrant Children in a Restructured U.S. Economy. *International Migration Review*, v28 n4 p662-89 Win
- Fong, E., & Ooka, E. (2002). The Social Consequences of Participating in the Ethnic Economy. *International Migration Review*, 36, 125 - 146.
- Galbraith, C.S., Rodriguez, C.L., & Stiles, C.H. (2007). Social capital as a club good: the case of ethnic communities and entrepreneurship. *Journal of Enterprising Communities: People and Places in The Global Economy*, 1, 38-53.
- Garrido, Á.A., & Olmos, J.C. (2006). Economía étnica. Teorías, conceptos y nuevos avances. *Revista Internacional De Sociología*, 64, 117-143.
- Giorgas, D. (2000). Social capital within ethnic communities. Sociological Sites/Sights, TASA 2000 Conference, Adelaide: Flinders University <https://openresearch-repository.anu.edu.au/server/api/core/bitstreams/ddad9716-5a24-473b-8db2-7f9651658a7a/content>
- Global trends forced displacement in 2022. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2023-06/global-trends-report-2022.pdf>
- Górska, Renata. Kapitał emocjonalny w perspektywie całościowego uczenia się – ujęcie adaptacyjne versus krytyczne. *Rocznik Andragogiczny* [online]. 26 luty 2024, T. 30, s. 245–270. [udostępniono 21.11.2024]. DOI 10.12775/RA.2023.014.
- Goulbourne, H., & Solomos, J. (2003). Families, Ethnicity and Social Capital. *Social Policy and Society*, 2, 329 - 338.
- Gritten D. BBC News. Gaza war: Almost 450,000 people have fled Rafah in a week, UN says <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-69008173>
- Grossman, J. (2024). The evolution of home-state positions towards diaspora formation: Israel and its two diasporas. *Global Networks*, e12481. <https://doi.org/10.1111/glob.12481>
- Janjuha-Jivraj, S. (2003). The Sustainability of Social Capital within Ethnic Networks. *Journal of Business Ethics*, 47, 31-43.
- Jurczak, A. (2023). Język ojczysty i jego znaczenie w procesie kumulowania kapitału kulturowego wśród migrantów na przykładzie Fundacji im. Władysława Reymonta. *Zeszyty Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II*, 66(4), 47–65. <https://doi.org/10.31743/znkul.16622>
- Kamusella, T. D. (2006). *Schlonska mowa: Język, Górny Śląsk i nacjonalizm*. Ślōnsko Nacyjno Ôficyno.
- Kantyka, S., & Kantyka, Z. (2020). Nowe lokalne ruchy społeczne a kapitał polityczny. *Rozwój Regionalny i Polityka Regionalna* 49: 157–172 <https://doi.org/10.14746/rrpr.2020.49.11>
- Katseli, L.T., Lucas, R., & Xenogiani, T. (2006). Policies for Migration and Development: A European Perspective. Policy Brief No. 30.
- Kim, J. (2018). Ethnic capital, migration, and citizenship: a Bourdieusian perspective. *Ethnic and Racial Studies*, 42, 357 - 385.

- Kim, J. (2019). 'Ethnic capital' and 'flexible citizenship' in unfavourable legal contexts: stepwise migration of the Korean Chinese within and beyond northeast Asia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45, 939 - 957.
- Klymchuk, I., & Khimyak, O. (2020). Component of eu migration policy on immigrants from third countries. *Young scientist*, No. 86 <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-12>
- Komisja Europejska. https://commission.europa.eu/index_pl
- Kostenko, V. (2023). Mechanism of EU common migration policy: evolution and components. *Scientific and theoretical almanac Grani*, 26(4), 36-44. <https://doi.org/10.15421/172372>
- Kruhlaya, M., & Molenda, M. (2021). Kapitał społeczny jako determinanta przedsiębiorczości etnicznej wśród białoruskich imigrantów w Polsce. *Przegląd Prawno-Ekonomiczny*, (3), 79–94. <https://doi.org/10.31743/ppe.12738>
- Landowska, A. (2021). O relacjach między kooperacją i moralnością. W kierunku nowej antropologii moralności. *Etnografia Polska*. „Etnografia Polska”, t. LXV, 2021, z. 1–2. PL ISSN 0071-1861. DOI: 10.23858/EP65.2021.2699
- Li, P.S. (2004). Social capital and economic outcomes for immigrants and ethnic minorities. *Journal of International Migration and Integration / Revue de l'integration et de la migration internationale*, 5, 171-190.
- Lin, J. (1998). Globalization and the Revalorizing of Ethnic Places in Immigration Gateway Cities. *Urban Affairs Review*, 34, 313 - 339.
- Łodzińska, J., Kurtyka-Chałas, J. (2018). Wstęp. *Studia Nad Rodziną*, 22(2(47)), 7–15. <https://doi.org/10.21697/snr.2018.47.2.01>
- Lubbers, M.J., Molina, J.L., & McCarty, C. (2007). Personal Networks and Ethnic Identifications. *International Sociology*, 22, 721 - 741.
- Massey, D.S., Taylor, J.E. (2004). International Migration: Prospects and Policies in a Global Market. <https://academic.oup.com/book/36206>
- Michna, E. (2014). Odrębność językowa małych grup etnicznych i jej rola w procesach walki o uznanie oraz polityce tożsamości. Analiza porównawcza sytuacji rusinów karpaccich i ślązaków. *Studia Humanistyczne AGH*. T. 13, 3 (2014), s. 115-129
- Mielicka-Pawłowska, H. (2018). Ethnos jako podstawa tożsamości kulturowej. *Humanistyka I Przyrodoznawstwo*, (24), 193–209. <https://doi.org/10.31648/hip.2604>
- Minakov, A. (2022). Polityka UE dotycząca edukatorów uchodźców z Ukrainy. *Starożytności Lukomorye*. nr 2(11). DOI:<https://doi.org/10.33782/2708-4116.2022.2.152>
- Mylonas, H., & Žilović, M. (2017). Foreign policy priorities and ethnic return migration policies: group-level variation in Greece and Serbia. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45, 613 - 635.
- Nalaskowski, F., & Zientarski, M. (2013). „Bogacze” i „biedacy” – plany edukacyjne młodzieży Grudziądza i okolic a ich kapitał symboliczny. *Kultura i Edukacja*. nr 3 (96). <https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/kie/96/kie9609.pdf>
- Nauck, B., Diefenbach, H., & Petri, K. (1998). Intergenerationale Transmission von kulturellem Kapital unter Migrationsbedingungen: Zum Bildungserfolg von Kindern und Jugendlichen aus Migrantenfamilien in Deutschland (Intergenerational Transmission of

Cultural Capital under the Conditions of Migration--On the Educational Achievement of Children. *Zeitschrift Fur Padagogik*, 98, 701-722.

Nee, V., & Sanders, J.M. (2001). Understanding the diversity of immigrant incorporation: a forms-of-capital model. *Ethnic and Racial Studies*, 24, 386 - 411. URL <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01419870020036710>

OHCHR. (2023) "Gaza: UN Experts call on International Community to Prevent Genocide against the Palestinian people." November 16. <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/11/gaza-un-experts-call-international-community-prevent-genocide-against>.

Osuch, W., & Dwojak, A. (2009). Wspieranie przedsiębiorczości przez przeciwdziałanie marginalizacji społeczno-ekonomicznej grup nieprzystosowanych do konkurencji w gospodarce rynkowej jako dążenie do zrównoważonego rozwoju społeczeństwa informacyjnego (na przykładzie mniejszości). *Przedsiębiorczość - Edukacja*, 5, 244–253. <https://doi.org/10.24917/20833296.5.22>

Parlament Europejski. <https://www.europarl.europa.eu/portal/pl> data dostępu: 25.08.2024

Pazderski F. (2024) <https://cbh.pan.pl/pl/akulturacja>, data dostępu: 25.08.2024

Pearrow, M.M., Sander, J.B., Jones, J.M. (2019). Comparing Communities: The Cultural Characteristics of Ethnic Social Capital. *Education and Urban Society*, 51, 739 - 755.

Philips, B., & Fishman, S.B. (2006). Ethnic Capital and Inter marriage: A Case Study of American Jews. *Sociology of Religion*, 67, 487-505.

Pieterse, J.N. (2003). Social capital and migration. *Ethnicities*, 3, 29 - 58.

Pizzio, A. (2018). Capital social étnico e desenvolvimento comunitário: o caso da organização de mulheres indígenas Masehual Siuamej Mosenyolchikauanij. *Redes*, 23, 282-299.

Rada Unii Europejskiej. <https://www.consilium.europa.eu/pl/council-eu/>

Returns to Afghanistan in 2017. Joint IOM-UNHCR Summary Report. 28 February 2018 Kabul, Afghanistan. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/63077>

Rosenow, K. (2009), Europeizacja polityk integracyjnych. *Migracja międzynarodowa*, 47: 133-159. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.2008.00499.x>

Rybiński, K., Alwasiak, S., Kowalewski, O., Lewandowska-Kalina, M., & Możdżeń, M. (2013). Rola Grup Interesów W Procesie Stanowienia Prawa W Polsce (The Role of Groups of Interest in the Legislation Process in Poland). *PSN: Legislative Policy & Procedures (Topic)*.

Salamone, F.A. (1982). Persona, Identity, and Ethnicity. *Anthropos*, 77, 475-490.

Salt, J. (1987). Contemporary trends in international migration study. *International migration*, 25 3, 241-51 .

Sarisir, S. (2011). Yunanistan’ın Ekonomik ve Siyasî Hayatına Yön Veren Anadolu Kökenli Bazı Sermaye Sahipleri.

Simon, H. (2013). *Administrative Behavior, 4th Edition* ([edition unavailable]). Free Press. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/779475/administrative-behavior-4th-edition-pdf> (Original work published 2013)

Skorowski, H. (1995). Z badań nad etosem Kaszubów. *Seminare. Poszukiwania Naukowe*, 7, 155–176. <https://doi.org/10.21852/sem.1985.07>

Slany, K., & Strzemecka, S. (2016). Kapitał rodziny i rodzinności w przestrzeni transnarodowej. Na przykładzie badań polskich rodzin w norwegii. *Studia Migracyjne - Przegląd Polonijny*, 42. 3 (161). p. 255–282.

Ślęzak, J. (2018). Polityka migracyjna Unii Europejskiej a problem integracji imigrantów w Niemczech, Francji i Holandii. *Cywilizacja i Polityka*.

Slusarciuc, M. (2016). Coordinates and representations of architecture for a regional cross-border development strategy. CES Working Papers – Volume VIII, Issue 1. https://ceswp.uaic.ro/articles/CESWP2016_VIII1_SLU.pdf

Theeboom, M., Schaillée, H., Nols, Z. (2012). Social capital development among ethnic minorities in mixed and separate sport clubs. *International Journal of Sport Policy and Politics*, Nr 4, str. 1 - 21.

Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/search-all-eu-institutions-and-bodies/court-justice-european-union-cjeu_pl

Tumen S. (2023) The case of Syrian refugees in Türkiye: Successes, challenges, and lessons learned Background paper to the World Development Report 2023: Migrants, Refugees, and Societies <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/a007833298df4b9c3735602711dd9289-0050062023/original/WDR2023-Turkey-case-study-FORMATTED.pdf>

Vershinina, N., Barrett, R.J., & Meyer, M. (2011). Forms of capital, intra-ethnic variation and Polish entrepreneurs in Leicester. *Work, Employment and Society*, 25, 101 - 117. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0950017010389241>

Vidicki, V. (2020). Classical approaches and contemporary theoretical models of explaining ethnic entrepreneurship. 2020, vol. 54, br. 2, str. 272-301. <https://scindeks.ceon.rs/Article.aspx?artid=0085-63202002272V>

Wódka, M. (2016). Kategoria "moral capital" w etyce społeczno-gospodarczej. *Annales. Etyka W Życiu Gospodarczym*, 19(3), 59–72. <https://doi.org/10.18778/1899-2226.19.3.06>

Yu, M., Nagle Alverio, G. (2022). On Global Immigration Policy: Present and Future. *Journal of Student Research*.

Zarycki, T. (2009). Kapitał kulturowy - założenia i perspektywy zastosowań teorii Pierre'a Bourdieu. http://www.spoleczna.psychologia.pl/pliki/2009_1/Zarycki_2009_1.pdf

Zhou, M., & Bankston, C. L. (1994). Social Capital and the Adaptation of the Second Generation: The Case of Vietnamese Youth in New Orleans. *International Migration Review*, 28(4), 821-845. <https://doi.org/10.1177/019791839402800409>

Zhou, M., & Lin, M. (2007). Community Transformation and the Formation of Ethnic Capital: Immigrant Chinese Communities in the United States. *Journal of Chinese Overseas*, 1, 260 - 284. URL https://brill.com/view/journals/jco/1/2/article-p260_7.xml

6 Резюме

ABSTRACT

The study focuses on the social and economic consequences of migration processes in the context of shaping countries' migration policies. Based on a critical review of the literature, a conceptual model was developed to analyze the impact of ethnic capital on socio-economic processes in host countries and the home countries of migrants and refugees. A theoretical description of the concept of ethnic capital is presented, taking into account its various types, levels, and causal relationships among its structural elements. The behavioral aspects of the outcomes of ethnic capital's influence are systematized from the perspectives of both host populations and native populations to inform future migration policy development. Additionally, the study provides a theoretical explanation of the concept of ethnic economy and its operational characteristics. The authors detail the mechanisms through which ethnic capital exerts influence, highlighting internal behavioral aspects and their impact on the social cohesion of ethnic groups and the economic mobility of immigrants. The theoretical analysis concludes with a description of the effects of ethnic capital's influence, forming a foundation for further recommendations to improve migration policies, including the effective integration of ethnic groups into society.

STRESZCZENIE

Przedmiotem tekstu są społeczne i ekonomiczne konsekwencje wpływu procesów migracyjnych w kontekście kształtowania polityki migracyjnej państw. Na podstawie krytycznego przeglądu literatury stworzono model koncepcyjny do analizy wpływu kapitału etnicznego na procesy społeczno-ekonomiczne w krajach przyjmujących oraz w ojczyźnie migrantów i uchodźców. Przedstawiono teoretyczny opis koncepcji kapitału etnicznego, uwzględniając różne jego typy, poziomy oraz związki przyczynowo-skutkowe między elementami strukturalnymi. Usystematyzowano aspekty behawioralne wyników wpływu kapitału etnicznego z perspektywy społeczeństwa przyjmującego oraz rodzimego, w celu wsparcia dalszego kształtowania polityki migracyjnej państw. Zaprezentowano także teoretyczny opis koncepcji gospodarki etnicznej i specyfikę jej funkcjonowania. Autorzy szczegółowo omówili mechanizmy wpływu kapitału etnicznego, wskazując na wewnętrzne aspekty behawioralne oraz ich wpływ na spójność społeczną grup etnicznych i mobilność ekonomiczną imigrantów. W podsumowaniu analizy teoretycznej przedstawiono opis efektów – wpływu kapitału etnicznego, które stanowią podstawę dla dalszych rekomendacji dotyczących doskonalenia polityki migracyjnej, w tym skutecznej integracji grup etnicznych w społeczeństwie.